

Language: Yorùbá

**Ìfoju tíòrì ìṣègbèfábo ti àwọn onímàkìsì wo akitiyan akonibinrin
Olúfúnmiláyò Ransome-Kútì, gégé bí ó ti ṣe hàn nínú fìmù
àgbéléwò *funmilayo ransome-kútì***

Taofiq SA'ADU (PhD)

Obafemi Awolowo University

E-mail: taofiqsaadu@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0009-0000-1708-2805>

&

Raphaem Ayo ADESUYAN (Prof.)

Adeyemi Federal University of Education

E-mail: radesuyan1@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0009000620889136>

&

Funmilayo Temitope AJAYÍ (PhD)

Adeyemi Federal University of Education, Ondo,

Ondo State, Nigeria, Department of Yorùbá

E-mail: funmifayomiajayi@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0009000052184612>

ÀṢAMÒ

Àfójúsùn iwádíí yíí ni fífi tíòrì ìṣègbèfábo ti àwọn Onímàkìsì (Marxist Feminism Theory) wo akitiyan akonibinrin Olúfúnmiláyò Ransome-Kuti, nínú ìjìjàgbara owó-orí fún àwọn obinrin Ègbá, gégé bí ó ti ṣe hàn nínú fìmù àgbéléwò Funmilayo Ransome-kuti, tí Bolanle Austen-Peters ṣe. Àiuykíyèsí fihàn pé ọ̀pọ̀ iwádíí tó wà nílẹ̀ nípa tíòrì ìṣègbèfábo àti isàtakò amúnisìn kò fi bẹ̀ẹ̀ kọ̀ ibi ara sí akitiyan àwọn obinrin nínú ìjìjàgbara fún ètò wọn lówó àwọn ọ̀kúnrin gégé bí ó ti ṣe jẹ́yọ̀ nínú fìmù àgbéléwò, èyí sì jẹ́ kí àláfó pàtàkì tí iwádíí yíí fẹ́ dí. Nítorí náà, nípa síṣe àgbéyèwò akitiyan àwọn akonibinrin tí Olúfúnmiláyò Rasome-Kútì jẹ́ olórí fún àti ibáṣepọ̀ agbára ọ̀ṣẹ̀lú nínú ìjìjàgbara isàtakò sí irénijẹ, iteniméré àti ifipágbowó-orí lówó ẹ̀ni láti ọ̀wọ̀ àwọn ijòba amúnisìn a ó lè rí ohun tuntun fi kún ìmọ̀. Ogbón ìṣewádíí méjì ọ̀tọ̀ọ̀tọ̀ ni ìṣẹ̀ yíí ṣe àmúlò. Àkókó ni síṣe àkójopọ̀ ọ̀kan-ò-jòkan ọ̀gangan-ipò ibi tí wọn ti ṣe àmúlò irinsẹ̀ ìṣègbèfábo àti isàtakò imúnisìn nínú fìmù Fúnmiláyò Ransome-Kútì. Ilànà iwádíí kejì ni síṣe àmúlò àwọn àpilẹ̀kọ̀ tó wúlò fún iwádíí yíí. Àwọn bí; iwé, Jónà, àkọ̀sílẹ̀ itàn, àti àwọn iwé lórí Íntánẹ̀tì tó jẹ́ mó ìṣègbèfábo ti àwọn Onímáàkìsì, ìjìjàgbara àwọn obinrin Nàìjíríà, àti itàn ijòba amúnisìn. Àwọn àkójọ-èdè-fáyèwò yíí ni a fi tíòrì ìṣègbèfábo ti àwọn Onímáàkìsì ṣe itupalẹ̀. Abájáde iwádíí yíí fi hàn pé àgbékalẹ̀ fìmù yíí mú, wá sí irántí, akitiyan akoni-binrin Olúfúnmiláyò Rasome-Kútì àti ipa àwọn obinrin nípa ìjìjàgbara owó-orí fún àwọn obinrin Ègbá lábẹ̀ ijòba amúnisìn. Bákan náà, ó tún fi hàn pé ifowósowopọ̀ àwọn obinrin jẹ́ ọ̀nà kan tí wọn fi lè gba ara wọn sílẹ̀ lówó ijegàba àwọn ọ̀kúnrin tí wọn n mú wọn sìn. Iwádíí yíí fi kún ìmọ̀ nípa àyèwò fìmù Yorùbá tó dá lórí ipa àti ipò àwọn obinrin ní àwùjọ̀. Ó tún ran àgbóyé nípa àwọn itúmọ̀ tí ó fara sin nípa ìjìjàgbara lówó. Ìṣẹ̀ yíí tún fi kún ìmọ̀ nípa

síso ìṣègbèfábo àwọn Onímáàkísì pò mọ àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ inú fíìmù Nàìjíríà, tí ó ń gbé ọ̀rọ̀ lórí dídáàbò bo ẹ̀tọ̀ àwọn obìnrin nínú sinimá ilẹ̀ Adúláwò ga.

KÓKÓ-Ọ̀RỌ̀

Ìjìjàngbara, Ìrẹ̀nìjẹ, Owó-orí, Awon Obìnrin Ègbá, àti ìjọba amúnisìn.

A teoria marxista da ação examina os esforços da heroína Funmilayo Ransome-Kuti, conforme mostrado no filme Funmilayo Ransome-Kuti

RESUMO

O objetivo deste estudo é examinar os esforços da heroína Olufunmilaye Ransome-Kuti, na luta pelos direitos das mulheres em Egba, conforme retratado no documentário Funmilayo Ransome-kuti, dirigido por Bolanle Austen-Peters, utilizando a Teoria do Feminismo Marxista. É importante notar que a maioria dos estudos existentes sobre a teoria do feminismo e do anticolonialismo não tem dado muita atenção aos esforços das mulheres na luta por seus direitos contra os homens, como retratado no documentário, o que deixa uma lacuna importante que este estudo visa preencher. Portanto, ao examinar os esforços das heroínas lideradas por Olufunmilek Ransome-Kuti e a relação entre o poder político na luta contra a opressão, a exploração e a extorsão por governos coloniais, podemos encontrar algo novo para adicionar ao nosso conhecimento. Este trabalho utiliza duas estratégias de pesquisa diferentes. A primeira é compilar um conjunto abrangente de situações em que as ferramentas de resistência e de resistência ao colonialismo são utilizadas no filme Funmilayo Ransome-Kuti. A segunda estratégia de pesquisa consiste em utilizar artigos relevantes para este estudo, como livros, periódicos, documentos históricos e recursos online relacionados ao ativismo marxista, às lutas das mulheres nigerianas e à história colonial. Esses textos foram analisados sob a perspectiva da teoria do ativismo marxista. Os resultados deste estudo demonstram que o cenário do filme evoca os esforços heroicos da protagonista Olufunmilek Rasome-Kuti e o papel das mulheres na luta tributária das mulheres Egba sob o domínio colonial. Mostra também que a participação feminina é uma forma de libertação da dominação masculina opressora. Esta pesquisa contribui para o conhecimento da análise do cinema iorubá, com foco no papel e na condição da mulher na sociedade. Auxilia ainda na compreensão dos significados ocultos da luta. Este trabalho também contribui para o entendimento da relação entre a resistência marxista e os eventos presentes no cinema nigeriano, levantando a questão da proteção dos direitos das mulheres no cinema negro.

PALAVRAS-CHAVE

Força, Violência, Capital, Mulheres de Egbana e Governo Colonial.

Applying marxist feminism theory to the heroic activism of olúfúnmiláyò ransome-kuti, as reflected in the film *funmilayo ransome-kuti*

ABSTRACT

This study focuses on applying Marxist Feminism theory to the Heroic activism of Olúfúnmiláyò Ransome-Kuti in the tax protest for the women of Ègbá, as reflected in the film Funmilayo Ransome-Kuti by Bolanle Austen-Peters. Existing scholarship on feminism and anti-colonialism overlooks

cinematic depictions of gendered resistance through this lens, creating a critical gap that this research addresses by analyzing socio-political dynamics and power relations in women's anti-tax struggles. This study employs both primary and secondary sources of data collection. The primary data source is the Funmilayo Ransome-Kuti film, from as they map which key scenes and dialogues are transcribed for critical examination. Secondary data include scholarly articles, journals, historical records, and internet resources related to Marxist feminism, Nigerian women's activism, and colonial history. These sources complement the film analysis by providing contextual and theoretical grounding. Data are systematically coded and analyzed to uncover underlying themes of class struggle, patriarchy, and resistance mapped onto the protagonist's activism. Findings show the film framing Ransome-Kuti's activism as intertwined gender and class resistance under colonial rule, spotlighting women's solidarity, leadership, and defiance of patriarchal-colonial oppression. This contributes by linking Marxist feminism to Nigerian film representations, advancing discourse on gendered resistance in African cinema and Ransome-Kuti's legacy in postcolonial studies.

KEYWORDS

Clash, Struggle, Tax, Egba Women, and Colonialism

Ìfáárà

Fîmù àti sinimá àgbéléwò Yorùbá ti jẹ irinṣẹ pàtàkì fún títókasi àwọn akòni tó jà fún òmìnira àti ètò ọmọniyàn. Ní ilẹ̀ Yorùbá, orúkọ Olúfúnmiláyò Ransome-Kútì kò ṣeé fowó rọ̀ sáyìn nínú ìtàn ìjáfétòò àwọn obìnrin àti ìsàtakò ìmúnisìn. Fîmù àgbéléwò *Funmilayo Ransome-Kuti* tí Bolanle Austen-Peters gbé jáde ní oḍún 2024 jẹ ọkan lára iṣe-ona lítírésò tó ogbón rò láti gbé àwọn akitiyan akòni-obìnrin yìi yọ, pàápàá jù lọ nínú ìjìjàgbara àwọn obìnrin Ègbá lórí ọ̀rọ̀ owó-orí tí àwọn ìjòba amúnisìn tipaṣe Aláké kàn nípá fún wọn. Nípa lílo tíòrì ìṣègbèfábó ti àwọn Onímáàkìsì (Marxist Feminism), iwádìi yìi tẹnu mó bí ìrénijẹ nídìi ọ̀rọ̀-ajé àti ìjẹgàba ẹ̀ kó ìnira bá àwọn obìnrin lábé ìjòba amúnisìn.

Bí ó tilẹ̀ jẹ pé ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ iwádìi ti wà lórí ìtàn ìgbésí ayé Olúfúnmiláyò Ransome-Kútì, ọ̀pọ̀ nínú wọn kò fi bẹẹ tẹnu mó bí fîmù ẹ̀ ẹ̀ àgbékalẹ̀ ojú-àmúwayé ọ̀rọ̀-ajé àti ifigagbága ipò láti gbé akitiyan rẹ̀ yọ. Àláfò pàtàkì tí ó wà nínú bí a ẹ̀ ní rí ipa obìnrin nínú ìjìjàgbara fún ètò wọn lówó àwọn ọ̀kúnrin àti ìjòba amúnisìn nínú fîmù Yorùbá ni iwádìi yìi fẹ̀ dí. Ètẹ̀ pàtàkì iwádìi yìi ni láti lo tíòrì ìṣègbèfábó Onímáàkìsì láti ṣàyèwò bí fîmù yìi ẹ̀ gbé ìjìjàgbara lórí owó-orí yọ, gégé bí ọ̀nà láti tùmò ibáṣepọ̀ agbára ọ̀ṣelú àti ìnilára láàrin àwọn mèkúnnù obìnrin àti àwọn aláṣe.

Láti ẹ̀ ẹ̀ ẹ̀yọ̀rì nínú iwádìi yìi, ọ̀nà ìṣewádìi méjì ni a lò. Àkókó ni láti ṣàkójó àwọn ibi tí wọn ti lo irinṣẹ̀ ìṣègbèfábó àti ìsàtakò ìmúnisìn bí; ìṣòkan ẹgbé ọ̀ṣìṣẹ̀ (Labor Class Solidarity), Ifẹ̀hónú-hàn (Mass Protest), orin àti ewi gégé bí ohun-èlò èrò-báyẹ́serí (Ideological Tools) àti idènà ètò ọ̀rọ̀-ajé (Economic Boycott and Strikes) nínú fîmù *Funmilayo Ransome-Kuti*. Ilànà kejì ni lílo àwọn àpilẹ̀kọ, iwé ìtàn, àti àwọn iṣe iwádìi lórí ẹ̀rọ ayélujára tí ó dá lórí tíòrì Onímáàkìsì àti ìtàn ìjìjàgbara obìnrin ní Nàìjíríà. Gbogbo àwọn àkókó-èdè-fáyèwò yìi ni a tò jọ láti fi tíòrì ìṣègbèfábó Onímáàkìsì ẹ̀ itupalẹ̀ rẹ̀, kí a lẹ̀ pe àkíyèsí àwùjọ sí akitiyan akòni-obìnrin yìi gégé bí a ẹ̀ gbé e kalẹ̀ nínú fîmù àgbéléwò ọ̀de-òní.

Tíórì Ìsàmúlò

Tíórì ìṣẹ̀gbẹ̀fábo onímáàkìsì (Marxist Feminism) ni a ṣe àmúlò fún iwádìí yìí. Tíórì yìí jẹ àkànpò tíórì méjì tí ó ní ṣe pèlú èrò-ìjìnlẹ̀ méjì: èrò Karl Marx lórí jìjà fún ètò tálákà àti èrò ìṣẹ̀gbẹ̀fábo tó n jà fún òmìnira obìnrin. Ìdì tí èyí fi ṣe pàtàkì fún ìṣe yìí ni pé, akitiyan Olúfúnmiláyò Ransome-Kùtì gégé bí ó ṣe hàn nínú fíìmù Bolanle Austen-Peters, kò pin sibi bíbèèrè fún ètò obìnrin nìkan, ṣùgbón ó jẹ ìlòdì sí ètò ọrọ-ajé àti amúnìsìn tí ó n fìyà jẹ àwọn tálákà àti àwọn olókoowè kéèkèké.

Tíórì ìṣẹ̀gbẹ̀fábo onímáàkìsì (Marxist Feminism) bèrè láti ọwọ Karl Marx àti Friedrich Engels, tẹnu mó ọn pé láti ìgbà tí Adédàá ti dá ayé ni ìnìlára ti bèrè sí ní jẹyọ. Èyí ni sọ obìnrin di ẹrú nínú ilé àti nínú àwùjọ. Àwọn onímò mìíràn bí Clara Zetkin àti Rosa Luxemburg ṣàlàyé pé láìsàtakò sí ìrènìjẹ, obìnrin kò lè rí òmìnira tòótọ gbà.

Tíórì yìí ṣe àkíyèsí pé iwà fífi ara ni obìnrin pín sí ọ̀nà méjì: ìnìlára látòdò ọkùnrin àti ìnìlára látòdò àwọn tó dìrò mó ọrọ-ajé (capitalism/colonialism). Marxist Feminism gbà gbọ pé owó-orí, àìrí ìṣe ṣe, àti rírẹ obìnrin jẹ níbi ìṣe jẹ ọ̀nà tí ìjọba amúnìsìn n gbà tẹ ará lú méré. Ó tún tẹnu mó "Ìmò-ìjìnlẹ̀ àpapọ" (Class Consciousness), èyí tí ó tùmò sí pé kí àwọn obìnrin parapọ gégé bí ẹgbé kan láti kojú ià sí ètò tí kò dára.

Bí a bá wo fíìmù *Funmilayo Ransome-Kuti*, a rí i bí akitiyan Fúnmiláyò Rasome-Kuti ṣe bá tíórì yìí mu látòkè délẹ. Nígbà tí ó kó àwọn obìnrin ẹgbé "Abeokuta Ladies' Club" pọ mó àwọn obìnrin ọjà (Market Women), èyí jẹ kí á mò pé ià náà kì í ṣe ti àwọn "alákòwé" nìkan, ṣùgbón ti gbogbo gbogbo obìnrin Ẹgbá tí ìjọba amúnìsìn n rẹ jẹ ni. Ià rẹ fún mímu owó-orí kúrò lórí obìnrin jẹ àpẹrẹ àfojúsùn tíórì yìí (Marxist Feminism), nítorí pé ó dojuko ìpalára tí ètò ọrọ-ajé amúnìsìn n ṣe fún àwọn m̀̀kúnnù. Nípa báylí, tíórì yìí jẹ awòjìnjìn tó tọ láti fi ṣàyèwò bí Funmilayo ṣe lo agbára àpapọ láti kojú ìjọba amúnìsìn àti àwọn alákòóso tí wón jẹ asojú wón.

Aáyan Àwọn Ọ̀mòràn Ìsaájú

Àkíyèsí fihàn pé ọ̀pọ̀ àwọn onímò ìsaájú ti ṣe ìṣe lórí akitiyan àwọn àkòni ilẹ̀ Yorùbá yálà nínú eré-oníṣe àpilẹ̀kọ tàbí sinimò àgbéléwò. Nítorí náà, ó pọ̀ dandan láti ṣàyèwò bí àwọn ọ̀mòràn ṣe fojú tíórì Marxist Feminism wo ìnìlára obìnrin, bí wón ṣe gbé akitiyan Olúfúnmiláyò Ransome-Kùtì yèwò gégé bí ẹni tí ó mi ìpilẹ̀ ìjọba amúnìsìn, àti bí sinimá Yorùbá ọ̀de-òní ṣe n ṣìṣe gégé bí ohun-èlò láti máà jẹ kí ìtàn àtẹ̀nùdẹ̀nu Yorùbá ó parun. Àwọn ìṣe wònyí ni yòò jẹ àtẹ̀gùn láti túbò loye ipa pàtàkì tí fíìmù *Funmilayo Ransome-Kuti* láti ọwọ̀ Bólánlé Austen-Peters kó nínú ṣìṣàfí hàn ìjìjàgbàra àti rírogun sápa àwọn obìnrin nínú ìtàn ilẹ̀ Yorùbá.

Àwọn Akòbìnrin Lórí-Èdè Nàìjíríà

Bí a bá n sọrọ nípa akòni ilẹ̀ Yorùbá, ó sòro láti sọ pátó iye ọ̀nkà wón nítorí pé akòni ilẹ̀ Yorùbá lé lẹgbàa-gbèje. Bákannàà, a kò sì le fi èyà akọ tàbí abo ṣe ọ̀díwò ọ̀dámò wón nítorí pé bí a ti ṣe ní akọ, bèè náà ni a ní abo nínú wón. Ọ̀sùnwò kan pátó tí àwùjọ gbà pé a lè fi ṣe ọ̀tẹ̀ (ìlànà) tí a fi lè gbà pé akòni ni ẹ̀nikan ni àwọn àbùdá m̀̀ta tí ó sọ àwọn akòni iwáṣe di ọ̀rìṣà àkúnlẹ̀bọ: ọ̀nà tí wón gbà bí wón, ìṣe ribiribi tí wón gbé ayé ṣe, àti ọ̀nà tí wón gbà papòdà.

Àwọn ẹ̀niyàn kan sì wà ní àwùjọ tó jẹ pé orí ló ṣà wón dá tí wón fi di ẹ̀ni-orí-ṣà-dá, tí ìṣe ribiribi tí wón gbé ayé ṣe fi sọ wón di akòni tí ìtàn kò ní gbàgbé wón láéláé lẹ̀yìn ìgbà tí wón bá papòdà tán. Irú àwọn akòni wònyí ni iwádìí yìí dá lórí. Ká ríyè ayé ni ọ̀rọ̀ nípa akòni, kò sí ilú tí kò ní àwọn àṣàyàn ẹ̀niyàn

kòòkan tí wọn ṣiṣẹ takuntakun tí itàn kò le gbàgbé wọn. Iṣẹ takuntakun tí wọn ṣe yíí ló sì sọ wọn di akoni. Àkíyèsí fí hàn pé bí a ti ṣe ní akoni ọkúnrin, bẹẹ náà ni a ṣe ní akoni obínrin. Èyí tùmọ̀ sí pé bí ọkúnrin ti ṣe le ṣiṣẹ takuntakun fún àwùjọ rẹ̀ tí itàn kò sì ní gbàgbé rẹ̀, bẹẹ naa ni obínrin náà ṣe jẹ akoni tí ó sì le ṣiṣẹ takuntakun fún àwùjọ wọn.

Lawuyi (2021) ṣàlàyé nípa ilànà tí àṣà fí kalẹ̀ láti jẹ kí a mọ bí ètò akoni àti síṣonì di akoni ṣe n ṣiṣẹ nínú ìmọ̀ ìjìnlẹ̀-èrò Yorùbá. Ó jẹ kí ó di mímọ̀ pé ipò akoni tòótọ̀ kì í ṣe ti àwọn tó tẹ̀lé ilànà Ọmólúwàbí nìkan; irúfẹ̀ ẹ̀ni bẹ̀ẹ̀ le jẹ ẹ̀ni tí àwọn ènìyàn àwùjọ kò kà kún nígbà ayé rẹ̀, sùgbọ̀n tí iṣẹ̀ rẹ̀ n royin rẹ̀ léyìn ìgbà tí ó kú tán. Èyí wa ní ìbámu pẹ̀lú ọ̀wè Yorùbá tó sọ pé, “*Ojọ a bá kú la n dèrè, ènìyàn kò suwọn láàyè*”.

Lára àwọn akoni tí itàn kò le gbàgbé wọn, tí àwọn ọ̀mọ̀wé ìṣáájú ti ṣiṣẹ̀ lé lórí, ni Mọ̀remí Àjàṣorò. Bí àpẹ̀rẹ̀, Asante àti Mansah (2025) ṣiṣẹ̀ lórí eré-oníṣe Mọ̀remí ti Duro Ladipo gbé jáde. Wọn rí i gégé bí ọ̀nà láti ṣe ìgbejúsíájú fún agbára obínrin láti dá nńkan ṣe gégé bí olórí tó lójú-ìwòye ọ̀gbọ̀n, àti akoni tó mú àtúnṣe bá ètò àwùjọ Yorùbá. Nípa lílo tíòrì ìṣẹ̀gbẹ̀- fábo wòye ìṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ gégé bí ó tí ṣe hàn nínú eré-oníṣe. Mọ̀remí yí àwọn itàn àbáláyé padà nípa fífi hàn pé àwọn obínrin ní ìmọ̀, agbára ajẹmọ̀ ẹ̀mí àìrì, àti ti ọ̀ṣẹ̀lú. Pàápàá jù lọ, èyí hàn nípasẹ̀ ọ̀gbọ̀n rẹ̀ láti rìn wọ̀ ààrín àwọn ọ̀tá àti mímú tí ó mú Olúogbo, ọ̀mọ̀ rẹ̀ kan ṣoṣo, rúbọ̀ láti mú èjẹ̀ rẹ̀ fún ọ̀rìṣà odò Ẹ̀sìmirin ṣe (Asante & Mansah, 2025, o.i 2-3).

A kò lè sọrọ̀ nípa àwọn akonibínrin ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà láì mẹnubà Olúfúnmiláyọ̀ Ransome-Kútì gégé bí ọ̀kan pàtàkì lára àwọn akonibínrin tó jà fún ètò àwọn obínrin, tí ó sì lòdì sí ìrénìjẹ̀ àti ìmúnìsìn láláwùjọ Yorùbá, pàápàá ní ilẹ̀ Ẹ̀gbá. Gégé bí Johnson-Odim àti Mba (1997) ṣe tọ̀ka sí, Ransome-Kútì lo ẹ̀gbẹ̀ àwọn obínrin Ẹ̀gbá (*Abeokuta Women's Union*) láti jà fún ètò ọ̀rọ̀-ajé àti ti ọ̀ṣẹ̀lú. Kì í ṣe àwọn obínrin olówó nìkan ni Fúnmiláyọ̀ Ransome-Kútì jà fún; ó dábòbò àwọn olójà àti àwọn tálákà náà lórí ọ̀rọ̀ owó-orí tí kò bójú mu.

Chuku (2020) tẹ̀nu mọ̀ ọ̀n pé ìgbòkẹ̀gbodò àti ìlákà Ransome-Kútì láti jẹ kí àwọn obínrin ó jábọ̀ lówó àwọn arénìjẹ̀ tí ó n tẹ̀ obínrin lórí ba jẹ̀ iwà àkin gbàà. Nípa bẹ̀ẹ̀, fíìmù náà, *Funmilayo Ransome-Kuti*, gbé àwọn kókó itàn gidi yíí yọ̀ láti sọ nípa akonibínrin yíí gégé bí ẹ̀ni tí ó gbójú gangan sí àwọn amúnìsìn tí wọn tẹ̀ obínrin mọ̀ ẹ̀rẹ̀ ní àwùjọ̀.

Bí a bá fí ojú tíòrì ìṣẹ̀gbẹ̀- fábo ti àwọn onímọ̀ Mákìsì (Marxist Feminist Theory) wo akítìyan Fúnmiláyọ̀ Ransome-Kútì yíí, a ó rí i pé ojú opó kan náà ni àwọn onímọ̀ yíí pẹ̀lú Lawuyi (2021) n tọ̀; èyí náà ni bí ìjìjagbara fún àwọn obínrin lówó ìmúnìsìn, bíi rírénìjẹ̀, rírẹ̀ ọ̀jà lórí àwọn obínrin ọ̀lọ̀jà, tí tẹ̀ àwọn obínrin méré̀, tàbí fífí àwọn obínrin sí ipò ẹ̀níkejì nínú àwọn ètò àwùjọ̀. Èyí wa jẹ kí a mọ̀ pé tí tẹ̀ obínrin mólẹ̀ kì í ṣe nípa ètò ọ̀wò-orí tàbí ọ̀rọ̀-ajé nìkan. Èwẹ̀, àwọn onímọ̀ yíí tún gbà pé kí obínrin ó tó le ja àjàbọ̀ nínú ètò ìmúnìsìn tàbí ìrénìjẹ̀, wọn ní láti ní àwọn aṣojú ní gbogbo àgbọ̀n tí wọn bá ti n jíròrò lórí ohun tí ó bá jẹ mọ̀ ti obínrin.

Fíìmù Àgbéléwò Yorùbá

Fíìmù Yorùbá jẹ irúfẹ̀ iṣẹ̀-ọ̀nà tí ó n ṣe àpẹ̀júwè bí àwùjọ̀ ṣe rí. Gbogbo àwọn ohun tí ó n ṣẹ̀lẹ̀ ní àwùjọ̀ ni ó máa n hàn nínú fíìmù àgbéléwò Yorùbá. Ònirúurú akòrí tó jẹ mọ̀ ìṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ̀ ni àwọn akọ-fíìmù Yorùbá máa n gbé iṣẹ̀ wọn lé lórí. Ó le jẹ lórí ètò ẹ̀bí, ìṣẹ̀lú, ìrénìjẹ̀, ẹ̀san, ìfẹ̀, mọ̀lẹ̀bí, àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Wọn le ṣe àgbékalẹ̀ èyí ní ilànà àtìjọ̀ tí yóò máa jẹ eré abúlẹ̀, tàbí ní ilànà ìgbàlòdẹ̀ tí yóò máa tọ̀ka sí ìṣẹ̀lẹ̀ ọ̀dọ̀ ọ̀nì tí ó n fí iwà àwọn ọ̀dọ̀ àwùjọ̀ hàn. Nítorí náà, fíìmù Yorùbá, gégé bí àwọn ẹ̀yà lítírésọ̀ yòókù náà, jẹ̀ iwògbé tí a fí

ń wọn bí àwùjọ ẹ̀rẹ́. Fíìmù Yorùbá tún máa ń ẹ̀ agbékálẹ̀ itàn àtìjọ nípasẹ̀ ojù-wòye tuntun.

Ọ̀pọ̀ àwọn ọ̀mọ̀ràn ìṣáájú ní wọn tí ẹ̀ṣẹ́ lórí fíìmù àgbéléwò Yorùbá lólókan-jòkan. Lára wọn ní Akinsola àti Osundiran (2025), tí wọn ṣàṣẹ̀wò lórí bí àwọn sinimá Yorùbá ọ̀de-òní ẹ̀ ń ṣàfí hàn àmúlùmálà àṣà àti síṣọ̀ àṣà dọtun. Wọn tún wo bí àwọn olùgbé-sinimá-jáde ẹ̀ ń wá ọ̀nà tí yóò gbà jẹ́ itẹ̀wọ̀gbà lágbàáyé. Nípa ẹ̀ṣàṣẹ̀wò àwọn sinimá akọ̀ni mẹ́rin (*Jagun Jagun*, *Anikulapo*, *Agesinkole*, àti *Elesin-Oba*), wọn rí i pé àwọn ohun àṣà tó ẹ̀é fọ́jú rí (bí kíkọ̀ ilé, aṣọ̀ wíwò, ohun-ìjà) àti àwọn tí kò ẹ̀é fọ́jú rí (bí ẹ̀dè, fídárayá, àwọn iye iwà rere) ní a sáà ń mú mọ̀ àwọn àṣà àwùjọ̀ mǐràn. Sesan (2025) ṣàṣẹ̀wò bí ẹ̀dè àti àṣà Yorùbá ẹ̀ ń tún padà bú yọ̀ nínú sinimá orílẹ̀-ẹ̀dè Nàìjíríà ọ̀de-òní. Ó jìyàn pé àwọn sinimá bíi *Ayinla*, *Anikulapo*, àti *Jagun Jagun* tí padà sí lílo ẹ̀dè àbáláyé nípasẹ̀ yíyẹ̀ra fún àmúlùmálà ẹ̀dè tó tí dì bárákú fún àwọn fíìmù àgbéléwò Yorùbá láti ọ̀dún 1990 wá. Nípa ẹ̀ṣẹ́ eyí, wọn tún àwọn ẹ̀wà, ẹ̀kọ̀, àti àṣà tí ó wá nínú àwọn ọ̀we, àṣàyàn ọ̀rọ̀, àti àwọn iwòye mǐràn tí ẹ̀dè gbé ró (Sesan, 2025, o.i. 227).

Haynes (2016) sọ̀ pé àwọn fíìmù lórí itàn ìgbésí-ayé ẹ̀ni (biopics) máa ń tún ìmọ̀ àti ìmọ̀ye àwùjọ̀ kọ̀ nípa títẹ̀nu mọ̀ àwọn akọ̀ni tí a kò gbọ̀dọ̀ gbàgbé nípasẹ̀ ìṣẹ̀ takuntakun tí wọn gbé ayé ẹ̀. Fíìmù *Funmilayo Ransome-Kuti* lo àwòrán, ohùn, àti ẹ̀dè láti gbé àwọn ẹ̀rò ẹ̀tò ọ̀rọ̀-ajé àti àwùjọ̀ yọ̀, níbi tí a tí rí bí ìṣòro owó-orí ẹ̀ di ohun-ẹ̀lò ìnìnlára tí àwọn aláṣẹ̀ amúnisìn fí ń pọ̀n àwọn obìnrin lójú.

Tíòrì Ìṣègbèfábó tí àwọn Onímàkísì (Marxist Feminism) gbàgbọ̀ pé ìnlára obìnrin kò wáyé nítorí pé wọn jẹ́ obìnrin nìkan, ṣùgbọ̀n nítorí ẹ̀tò ọ̀rọ̀-ajé ajẹgàba lórí tálàkà tí àwọn amúnisìn gbé kalẹ̀, èyí tí ó sọ̀ ìṣẹ̀ obìnrin dì asán. Gégé bí Federici (2021) ẹ̀ sọ̀, tálàkà àti obìnrin ní wọn máa ń pọ̀n lójú jù lọ nígbà tí ẹ̀tò ọ̀rọ̀-ajé bá dojú-dé tàbí tí owó-orí bá pọ̀ jù. Nínú fíìmù náà, àwọn obìnrin Ègbá kó ara wọn jọ̀ láti jà fún àjàgbà lówọ̀ ìjọ̀ba anìnlára; wọn gbe ọ̀jà tí wọn fí ẹ̀hónú ita gbangba hàn láti lòdì sí owó-orí. Iwà akin yìi fí hàn pé àwọn obìnrin náà kò jálẹ̀ láti faramọ̀ ojù tàbí ipò tí àwọn ènìyàn àwùjọ̀ kà wọn sí láti gba ara wọn lówọ̀ àwọn ọ̀ba tí ó ń ẹ̀ṣẹ́ fún ìjọ̀ba amúnisìn.

Akíyèsí fí hàn pé bí ó tilẹ̀ jẹ́ pé ọ̀pọ̀ àwọn ọ̀mọ̀wé ìṣáájú ní wọn tí ẹ̀ṣẹ́ lórí ìjìjagbara àwọn obìnrin lówọ̀ àwọn ìjọ̀ba amúnisìn, ṣùgbọ̀n a kò tì rí ìṣẹ̀ kan pátó tí ó wálẹ̀ kan gbòngbò lórí bí fíìmù àgbéléwò Yorùbá ẹ̀ ń lo tíòrì Marxist Feminism pátó láti ẹ̀ àyẹ̀wò akítìyan akọ̀nibìnrin Fúnmiláyọ̀ Ransome-Kùtì lórí ìjìjagbara àwọn obìnrin Ègbá lówọ̀ àwọn amúnisìn àti arẹ̀nìjẹ́ tí ó tẹ̀ ẹ̀tọ̀ àwọn obìnrin mọ̀lẹ̀. Alàfo yìi gangan ní iwádìí yìi fẹ́ dì nípasẹ̀ ẹ̀ṣẹ́ àyẹ̀wò akítìyan akọ̀nibìnrin Fúnmiláyọ̀ Ransome-Kùtì láti tako owó-orí, ìṣòro amúnisìn, àti ìjà àwọn obìnrin Ègbá pẹ̀lú iwòye tíòrì ìṣègbè-fábo tí àwọn onímọ̀ Marxist.

Ìbáṣẹ̀pọ̀ láàárín Ìṣègbèfábó àti Ẹ̀tò Ọ̀rọ̀-ajé

Tíòrì Ìṣègbèfábó tí àwọn onímọ̀ Marxist (Marxist Feminism) fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé a kò le sọ̀rọ̀ nípa ìnìnlára àwọn obìnrin láì mẹnubà ẹ̀tò ọ̀rọ̀-ajé amúnisìn àti ìjẹgàba àwọn olówó-oníwòò aládaànì (capitalist accumulation). Gégé bí Federici (2021) ẹ̀ tẹ̀nu mọ̀ ọ̀n, ìṣẹ́ tí obìnrin ń ẹ̀ nínú ilé gégé bí itọ́jú-ilé àti ìmúgbòrò mọ̀lẹ́bì (reproductive labor) kò kéré rárá; bí ó tilẹ̀ jẹ́ bẹ́ẹ̀, ọ̀pọ̀pọ̀ àwùjọ̀ ní ó máa ń fọ́jú tẹ̀mbélú irúfẹ́ ìṣẹ́ yí, tí wọn sì ń sọ̀ ọ̀ di ohun asán nínú ẹ̀tò ọ̀rọ̀-ajé. Iwádìí fí hàn pé ìnlára obìnrin kì í ẹ̀ ọ̀rọ̀ nípa iyàtọ̀ takọ̀-tabo lásán nínú àṣà, ṣùgbọ̀n ó jẹ́ ọ̀nà tí ẹ̀tò ọ̀rọ̀-ajé olówó-oníwòò ń gbà láti rí agbára ìṣẹ́ ọ̀pọ̀ taálà lówó pọ́ókú nípa títẹ̀mọ̀lẹ̀ àwọn ẹ̀ni tí kò ní ohunmúṣọ̀rọ̀ lówọ̀. Bhattacharya (2017) ṣàlàyé pé ẹ̀tò ọ̀rọ̀-ajé amúnisìn gbé ilàna "owó-orí" tí ń rẹ̀nì mọ̀lẹ̀ kalẹ̀ láti fún obìnrin lórùn, gégé bí a ẹ̀ rí i nínú ìgbésí ayé gidi àti

nínú fínmù tò sọ nípa akítìyan Olúfúnmiláyò Ransome-Kútì. Nínú fínmù náà (*Funmilayo Ransome-Kuti*), a rí i pé ìjòba amúnisìn n gba owó-orí lówó àwọn obínrin ojà láìpèsè ààyè ìṣẹ̀ tó tò, ètò ọ̀rọ̀-ajé tò ọ̀rọ̀rùn, tàbí ààbò kankan fún wọn. Èyí ẹ̀ rẹ́gí pẹ̀lú èrò tíorì Marxist pé ètò ọ̀rọ̀-ajé amúnisìn n lo obínrin gégé bí ẹ̀ni tí n pèsè ọ̀rọ̀ gidi fún ìpínlẹ̀ amúnisìn nípasẹ̀ agbára ìṣẹ̀ rẹ̀, ṣùgbón tí a tì mọ̀ra kúrò nínú nini ètò sí èrè ìṣẹ̀ rẹ̀ tàbí aṣojú ọ̀ṣẹ̀lú. Ìgbésẹ̀ àwọn obínrin Ègbá láti kojú ìjà sí owó-orí yìi fi hàn gbangba pé ìjà fún ètò obínrin (feminist struggle) kò lè yè mọ̀, bèẹ̀ ni kò le yà kúrò nínú ìjà fún ìdájọ̀ ọ̀dodo nínú ètò ọ̀rọ̀-ajé àti lílòdì sí ìmúnisìn.

Ìdàgbàsókè ọ̀de-òní nínú èrò Marxist Feminism fi hàn pé ìṣẹ̀ obínrin ní ojà àti nínú ilẹ̀ jẹ́ kókó kan náà nínú ìyípadà àwùjọ̀. Ferguson (2019) tọ́ka sí i pé àika ìṣẹ̀ obínrin sí gégé bí "ìṣẹ̀ gidi" nípa ti ọ̀rọ̀-ajé n mú kí ìnilára náà túbò jínlẹ̀ sí i ní sànmáni yìi. Nítorí náà, ìwádìí lórí akítìyan àwọn akòni-obínrin bíi Ransome-Kuti jẹ́ àpẹẹrẹ̀ rere láti fi hàn pé ìṣẹ̀gbẹ́fábó nínú ètò ọ̀rọ̀-ajé ní láti wo bí a ẹ̀ lè dá ìṣẹ̀ obínrin mọ̀ gégé bí ìṣẹ̀ tó ní iye, tí ó sì yẹ̀ fún èrè tó dára lábẹ̀ ọ̀fin àti ètò ìṣẹ̀lú.

Àwọn Akòni-Ọ̀kúnrin nílẹ̀ Yorùbá (Yoruba Heroes)

Nínú lítírésọ̀ Yorùbá, akíkanjú ọ̀kúnrin sáà maa n jẹ́ ẹ̀ni tó ní ogun, tàbí ìmọ̀-ìjínlẹ̀. Àwọn ìwádìí tuntun lórí àwọn akíkanjú bíi Moremi (tí ó jẹ́ akíkanjú tó lo ọ̀pọ̀lọ̀) àti àwọn jagunjagun ìgbààni n tẹ̀nu mọ̀ ìṣẹ̀ takuntakun tí wọn ẹ̀ láti gba ilú wọn là. Gégé bí Adéoyè (1985) ẹ̀ tọ́ka sí i, akíkanjú Yorùbá kì í ẹ̀ ajagun lásán, ṣùgbón ẹ̀ni tó ní "ìwà-pẹ̀lẹ̀" àti "ẹ̀ni-rere". Lóde-òní, àwọn onímọ̀ tún n wo àwọn akíkanjú nínú orin àti sinimá Yorùbá. Fún àpẹẹrẹ̀, nínú itúpalẹ̀ orin fújà tàbí ewi, a n rí àwọn olórin tó lo ohùn wọn láti sọ̀rọ̀ lòdì sí ìjòba tàbí láti gbé àṣà ga gégé bí akíkanjú. Èyí fi hàn, gégé bí èrò Olájubù (2003), pé nínú èrò Yorùbá, akíkanjú ni ẹ̀ni tó bá lè lo èbùn rẹ̀ láti gbe orúkọ ilẹ̀ baba rẹ̀ ga tàbí láti dáàbò bọ̀ ó lówó ìparun.

Àwọn Akonibínrin Yorùbá

Àwọn iwé tuntun lórí akíkanjú obínrin Yorùbá n tẹ̀nu mọ̀ bí wọn ẹ̀ lo agbára egbé àti ọ̀pọ̀lọ̀ láti jagun. Àpẹẹrẹ̀ tó ẹ̀ rẹ́gí níbi yìi ni Fúnmiláyò Ransome-Kuti, ẹ̀ni tí Johnson-Odim àti Mba (1997) n tọ́ka sí fún "Marxist Feminism" ní ilẹ̀ Adúláwò. Àwọn iwé wònyí n fi hàn pé kò ja fún ara rẹ̀ nìkan, ṣùgbón ó lo "Abeokuta Women's Union" láti bá ètò amúnisìn jagun lórí ọ̀rọ̀ owó-orí àti ìnilára ètò ọ̀rọ̀-ajé. Lítírésọ̀ ọ̀de-òní tún n ẹ̀ àyèwò àwọn akíkanjú obínrin nínú lítírésọ̀ alohùn bíi Ewì àti Ìjálá. Gégé bí Oyewùmí (1997) ẹ̀ fídí rẹ̀ múlẹ̀, àwọn obínrin wònyí lo ọ̀rọ̀-enu gégé bí ohun-ìjà láti sàtúnṣe sí àwùjọ̀. Itumọ̀ akíkanjú obínrin Yorùbá ti kúrò ní "aya-oba" lásán, ó ti di "olùtọ́jú àwùjọ̀" àti "ajagun-fún-ètò" tí kò bèrù láti sọ̀ ọ̀títọ̀ fún àwọn tó wà ní ipò agbára.

Akítìyan Olúfúnmiláyò Ransome-Kútì gégé Akonibínrin

Nínú itàn ìjáfòmìnira orílẹ̀-èdè Nàìjíríà, orúkọ Olúfúnmiláyò Ransome-Kútì dúró gégé bí ọ̀pómúléró pàtàkì fún ìyípadà àwùjọ̀. Gégé bí Johnson-Odim àti Mba (1997) ẹ̀ fídí rẹ̀ múlẹ̀ nínú ìṣẹ̀ wọn. Ransome-Kútì kì í ẹ̀ olùjáfétọ̀ obínrin lásán; ó jẹ́ oníyípadà tó lo agbára Ìṣòkan Egbé láti tako ìpílẹ̀ ìjòba amúnisìn. Nípa kíkó àwọn obínrin alákwé (elites) àti àwọn obínrin ojà (proletariat) jọ lábẹ̀ egbé "Abeokuta Women's Union" (AWU), ó fi hàn pé ìṣòkan ni ohun-èlò tó lágbára jùlọ̀ láti dojú kọ̀ ìnilára. George (2014) náà sọ̀ pé akítìyan Ransome-Kútì kojá ọ̀ràn owó-orí nìkan; ó jẹ́ ìjà fún àtúntò Agbára Ìṣẹ̀lú tó fi àwọn obínrin sí ipò èyìn ní àwùjọ̀ ilẹ̀ Adúláwò. Ó lo èdè Yorùbá gégé bí

ohun-èlò ṣòkan, níbi tí ó ti kò láti sọ èdè Gẹ̀ẹ̀sì nínú ipádé pẹ̀lú àwọn amúnisìn láti fi hàn pé olá àti oṣbón èdè abínibí kò kéré sí ti àjòjì. Èyí fi hàn pé Ransome-Kútì kì í ṣe aṣáájú nípa ṣé nìkan, sùgbón ó jẹ onímò-ìjìnlẹ̀ (intellectual) tó rí i pé iyípadà gidi bèrè láti inú ìmò àti ìdánimò àṣà ẹnì. Panata (2022) ṣàlàyé pé ogún tí Ransome-Kútì fi sílẹ̀ tún ń nípa nínú ètò èkọ̀ àti ṣẹ̀lú obìnrin ní sẹ́ntùrì kọ̀kànlélógún yìí. Akitiyan rẹ̀ láti dá "Abeokuta Ladies' Club" sílẹ̀, èyí tí ó padà di egbé àwọn obìnrin tó lágbára ká rí ayé, fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé iyípadà àwùjọ ń bèèrè fún ifaradà tó múnádóko.

Fììmù gégé bí Eré-Oníṣe

Fììmù Yorùbá jẹ ọ̀kan lára èyà eré-oníṣe ajemó igbàlódé tí ó gbàralé ìlànà Olóyè Hubert Ogúndé, tí ó sì ti wá di ohun èlò fún ibáńisọ̀rọ̀ láàárín àwùjọ nípa ọ̀rọ̀ ṣẹ̀lú, àṣà, èsìn, àti ọ̀rọ̀ ajé lóníí. Ọ̀pọ̀ àwọn onímò ti ṣiṣe lórí fídíò-àgbéléwò Yorùbá, yálá èyí tí a fi èdè Yorùbá lása ṣe tàbí èyí tí a lo èdè àmúlùmólà fún. Àwọn onímò wònyí ti jẹ kí á rí i pé fììmù kì í ṣe fún eré ṣiṣe nìkan, sùgbón ó jẹ ọ̀nà láti gbé àṣà lárugẹ̀ àti láti ṣàríwísí àwùjọ. Lara àwọn ṣé tí yóò jẹ àtẹ̀gùn fún iwádíí yìí ni ṣé Olásòpè (2023), ó tọ́ka sí Kunle Afolayan gégé bí olùdarí kan tí ó tún ń lo itàn àtijọ̀ láti ṣàríwísí àwùjọ. Fììmù rẹ̀ bii *Aníkúlápó* jẹ àpẹ̀rẹ̀ bí a ṣe ń lo àṣà àti itàn-àròsọ̀ láti gbé ọ̀rọ̀ iyà-ẹnì àti èsan jáde. Bákan náà, Tunde Kelani jẹ ẹnì tí Akínyemí (2018) pè ní "Olùṣelọ̀jọ̀ àṣà" (Cultural Preservationist) nítorí bí ó ṣe ń lo àwọn iwé-itàn Yorùbá láti ṣe fììmù. Ṣé rẹ̀ bii *Ayínlá* sọ itàn akọ̀ni olórin kan, èyí tí ó rọ̀ mọ̀ ṣé Austen-Peters lórí Funmilayo Ransome-Kuti. Fììmù Mo Abudu (Ebonylife TV) tún jẹ ọ̀kan lára àwọn tí Adebayo (2021) mẹnù bà pé ó ń gbé agbára obìnrin yọ nínú sinimá. Gégé bí tíòrì Marxist Feminist ṣe fi hàn, àwọn olùgbéjádé bii Bolanle Austen-Peters, Kunle Afolayan, àti Tunde Kelani ti di "Cultural Engineers" tí wọn ń tún itàn àwọn akọ̀ni wa kọ̀ láti kojú àwọn ìrònú ọ̀dì tí amúnisìn ti fi sílẹ̀ nípa àṣà wa.

Nínú ṣé Johnson-Odim àti Mba (1997), wọn fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé itàn igbésí ayé àwọn akọ̀ni obìnrin bii Funmilayo Ransome-Kuti jẹ ohun tí ó yẹ kí á gbé jáde nínú lítírẹ̀ṣọ̀ láti fi hàn pé obìnrin kò kẹ́yìn nínú ìjìjàgbára fún òmìnira. Èyí jẹ ipílẹ̀ pàtàkì fún fììmù Austen-Peters nítorí ó gbé itàn ojú ayé sọrí fídíò. Bákan náà, Falola (2002) tẹ̀numọ̀ ọ̀n pé fììmù Yorùbá jẹ ohun èlò tí ó ń tọ́ka sí àwọn ṣẹ̀lẹ̀ pàtàkì nínú itàn orílẹ̀-èdè, èyí tí ó ń jẹ kí àwọn ọ̀dọ̀ mọ̀ nípa àwọn akọ̀ni wọn tí wọn ti kojá lọ.

Lílo tíòrì àti àgbéyèwò èyà eré-oníṣe tún fara hàn nínú ṣé Adoga (2015) àti Onajin àti Ofoego (2020). Adoga tọ́ka sí i pé fídíò-àgbéléwò Yorùbá ti di ọ̀nà tí a gbà ń kojú ìrẹ́jẹ̀ àti ìnilára nínú àwùjọ. Ní ibámu pẹ̀lú èyí, Hajji (2021) àti Oyibo (2018) ṣàlàyé pé bí àwọn olùgbéjádé fììmù ṣe ń lo àwọn ṣẹ̀lẹ̀ gidi àti itàn ojú ayé ń ṣẹ̀rànwọ̀ láti gbé èdè àti àṣà Yorùbá lárugẹ̀ ká rí ayé. Gbogbo ṣé wònyí ni wọn jẹ àtẹ̀gùn fún iwádíí yìí láti lo tíòrì Marxist Feminist láti wo akíkanjú Funmilayo Ransome-Kuti nínú fììmù tí Austen-Peters gbé jáde. Lílo fììmù gégé bí ohun-ìjà láti gba itàn àtẹ̀nudẹ̀nu là kúrò nínú igbàgbé ti di kókó pàtàkì nínú ìmò ṣọ̀rí-fììmù (film studies) ní Áfíríkà. Gégé bí Austen-Peters (2024) ṣe ṣàfi hàn rẹ̀ nínú fììmù *Funmilayo Ransome-Kuti*, sinimá kì í ṣe fún ìdàrayá nìkan, sùgbón ó jẹ ọ̀nà láti mú kí itàn àwọn akọ̀ni wa jẹ ohun tí iran ojọ̀ iwájú le rí ní kedere. Iwádíí Adesokan (2021) fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé fììmù ilẹ̀ Áfíríkà ọ̀de-òní ń ṣiṣe gégé bí "visual archive" (ibi ipamọ̀ àfojúrí) tí ń gba itàn àwọn obìnrin tó jà fún òmìnira là kúrò nínú itumọ̀ tí kò tọ̀ tí àwọn ò̀nkòtàn amúnisìn ti kọ̀ sílẹ̀ tẹ̀lẹ̀.

Althusser (1971) náà tún sọ pé fììmù jẹ ohun-èlò tó lágbára láti tako èrò (ideology) tí kò dára tí ìjọba amúnisìn ti gbin sínú ọ̀pọ̀lọ̀ àwùjọ. Gégé bí Haynes

(2016) ṣe ṣàlàyé pé, sinimá n ṣiṣe láti tú àṣírí àwọn ètò ìnlára nipa fífi hàn bí àwọn akòni bíi Fúnmiláyò ṣe lo ìmò-ìjìnlẹ̀ àti ìgboyà láti ba ètò amúnisìn já. Èyí fi hàn pé fíìmù kí í ṣe àròkò lásán, ṣùgbón ó jẹ́ "counter-narrative" (ìtàn àtakò) tó n fún àwọn èniyàn ní agbára láti tún itàn tiwọn kọ lònà tó tọ. Ìdàgbàsókè òde-òní nínú ètò fíìmù fi hàn pé ìbáṣepọ̀ láàárín itàn àtẹ̀nudẹ̀nu àti àwòrán fídíò n mú kí ìmò àṣà túbọ̀ jìnlẹ̀ sí i. Ogunleye (2023) tẹ̀numọ̀ ọ̀n pé fíìmù tó dálẹ̀ itàn akòni (biographical films) n ṣiṣe bí ohun-èlò èkọ̀ (pedagogical tool) láti kọ̀ àwọn ọ̀dọ̀ nipa ìṣòkan àti ìjà fún ètọ̀ ọ̀mọ̀niyàn. Nípa ṣiṣe àfi hàn àwọn ipè̀nija àti ìṣẹ̀gun Funmilayo Ransome-Kuti nínú sinimá, Austen-Peters ti lo agbára fídíò láti sọ itàn àtẹ̀nudẹ̀nu di ohun tí kò le kú mọ̀, èyí tí ó tún n ṣiṣe bí ohun-ìjà fún iyípadà àwùjọ̀ nínú ètò ìṣelú àti ọ̀rọ̀-ajé wa lónií. Fún àhàní iwádìí yìí, ó ṣe pàtàkì láti mẹnua ba àwọn A-gbẹ̀-fíìmù-jáde miiṛàn tí wọ̀n jẹ́ egbé kan náà pẹ̀lú Bọ̀lánílẹ̀ Austen-Peters nínú kíkọ̀ itàn àwọn akòni tàbí ṣiṣe àfi hàn àṣà Yorùbá ní ilànà òde-òní. Àwọn wọ̀nyí ni, Ayòbámi (2022) àti Adébáyò (2021) pè ní "New Nollywood Era" tí wọ̀n n lo ìmò-ẹ̀rọ̀ ìjìnlẹ̀ àti itàn ojú ayé láti ṣe ìgbéláruge fún lítirẹ̀ṣọ̀ Yorùbá.

Ìtàn Ìgbésí Ayé Bọ̀lánílẹ̀ Austen-Peters

Bọ̀lánílẹ̀ Austen-Peters jẹ́ ọ̀kan lára àwọn àgbà ọ̀ṣèré, olùdarí, àti olùgbéjádẹ̀ sinimá àti eré-oníṣe ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Wọ̀n bí i sínú ẹbí Emmanuel Abiódún Abiódún, ẹ̀ni tí í ṣe amòfin àti àgbà nínú iṣe ọ̀fin (Senior Advocate of Nigeria). Kí ó tó di pé ó bèrẹ̀ iṣe sinimá, Austen-Peters kọ̀kọ̀ kẹ̀kọ̀ nipa ìmò ọ̀fin ní Yunifásítì Èkó àti London School of Economics, ó sì ṣiṣe pẹ̀lú àjọ̀ "United Nations" fún ìgbà diẹ̀. Ní ọ̀dún 2003, ó dá "Terra Kulture" sílẹ̀ ní ilú Èkó, èyí tí ó jẹ́ ibudó fún àṣà, iṣe-ọ̀nà, àti lítirẹ̀ṣọ̀ ilẹ̀ Afíríkà. Lẹ̀yìn èyí, ó dásílẹ̀ "Bolanle Austen-Peters Productions" (BAP) ní ọ̀dún 2013, níbi tí ó ti gbé àwọn eré orí-itàgẹ̀ àti sinimá nlánlà jáde bíi *Saro the Musical*, *Wakaa the Musical*, àti *Moremi the Musical*. Iṣe rẹ̀ dálẹ̀ síṣọ̀ itàn àwọn akòni ilẹ̀ Aláwọ̀-dúdú láti gbé àṣà wa lárugẹ̀ kárí ayé.

Nípa eré *Funmilayo Ransome-Kuti*, Austen-Peters fé kí aráyé mọ̀ oótọ̀ nínú itàn akòni-obìnrin yìí tí í ṣe iyá gbajúmọ̀ olórin nì, Fẹ́lá Aníkúlápó-Kuti. Sinimá yìí ṣe àfi hàn ipa ribiribi tí Funmilayo kó nínú ìjà fún ètọ̀ obìnrin, ìjà fún ọ̀mìnira ilẹ̀ Nàìjíríà, àti bí ó ṣe dárí àwọn obìnrin ilú Abẹ̀òkúta láti kojú iyà owó-orí tí àwọn aláṣe n gbà lówọ̀ wọ̀n nígbà náà. Ohun gangan tí ó ru Austen-Peters sókè láti kọ̀ itàn yìí ni láti ṣàtúnṣe sí bí àwọn èniyàn ṣe n wo Funmilayo gégé bí "iyá Fẹ́lá" nikan. Ó rí i pé itàn rẹ̀ kojá bẹ̀, ó sì yẹ kí iran tó n bọ̀ mọ̀ pé Funmilayo Ransome-Kuti jẹ́ akòni-obìnrin tí ó kọ̀kọ̀ wa mọ̀tò ní Nàìjíríà, tí ó sì fi tọ̀kàntọ̀kàn ja fún idájọ̀ ọ̀dodo àti ìgbéga àwọn tálákà.

Ìṣoníṣókí fíìmù Olufúnmiláyò Rasome-kùtì

Fíìmù náà bèrẹ̀ nipa fífi Frances Abigail Olufunmilayo Thomas hàn gégé bí ọ̀dọ̀mọ̀binrin tó ni ìgboyà àti ìmò. Ó jẹ́ obìnrin àkókọ̀ tó kàwé ní ilẹ̀-ẹ̀kọ̀ girama ti Abẹ̀òkúta (Abeokuta Grammar School), èyí tí ó sí ọ̀nà fún un láti rí iyàtò láàárín àṣà ilẹ̀ rẹ̀ àti ti àwọn amúnisìn. Ìran yìí fi hàn pé kódà ní ọ̀dọ̀ rẹ̀, ó ti kọ̀ láti jẹ́ ẹ̀rú fún orúkọ àjọ̀jì, ó sì yan láti jẹ́ "**Olufunmilayo**" gégé bí ìṣàmì idámọ̀ àṣà Yorùbá.

Bákan náà, fíìmù náà ṣàfi hàn ìgbéyàwó rẹ̀ pẹ̀lú Reverend Israel Oludotun Ransome-Kuti. Èyí kí í ṣe ifẹ̀ lásán, ṣùgbón ó jẹ́ iparapọ̀ ọ̀pọ̀lọ̀ méjì tó fé yí àwùjọ̀ padà. Israel fún Funmilayo ní ààyè láti kọ̀ àwọn èniyàn, èyí sì ni ó bí "Abeokuta Ladies' Club." Ní ìbèrẹ̀ yìí, egbé náà dálẹ̀ orí àwọn aláṣe, àwọn obìnrin ọ̀lórò ní iṣe-ọ̀wọ̀ àti iwà ọ̀mọ̀lúàbí, ṣùgbón, èyí kò tẹ̀ Fúnmiláyò

lórùn nítorí ó rí i pé àwọn obìnrin tí wọn kì í ṣe aláṣẹwé tàbí ọlórò n jìyà. Èyí ló jẹ kí ó pa ẹgbẹ àwọn obìnrin aláṣẹwé àti ọlórò yìi pọ mọ àwọn obìnrin ọlójà.

Bí fíìmù nàà ṣe n tèsíwájú, a rí bí Funmilayo ṣe bèrẹ sí ní kọ àwọn obìnrin ọjà ní iwé kíkà àti kíkọ. Èyí ni àkókò tí ó sọ "Abeokuta Ladies' Club" di Abeokuta Women's Union (AWU) láti kóra gbogbo obìnrin jọ láìwo ipò wọn ní àwùjọ. Ó kojú ìjọba amúnisìn (British) àti Aláké (Sir Ladapo Ademola II) lórí ọrọ owó-orí (taxation) tó n fiyà jẹ obìnrin. Ìran yìi ṣàfi hàn bí Funmilayo ṣe lo èdè Yorùbá gégé bí ohun-ìjà àtakò láti sọ fún àwọn amúnisìn pé àwọn obìnrin kò ní san owó-orí mọ láìjẹ pé wọn ní ààyè nínú ìjọba.

Ní ìparí fíìmù nàà, Olúfúnmiláyò kó gbogbo àwọn obìnrin Ègbá sòdí wọn fi èhónú ìtangbanga hàn fún ọpọlọpọ ọjó. Pẹlú orin, ijó, àti ìṣòkan, wọn fi hàn pé agbára tálákà pọ ju ti amúnisìn lọ. Aláké pàṣẹ pé kí wọn ó fi òro gbé àwọn obìnrin nàà, kí wọn ó fiyà jẹwọn. Ìjà bẹ sílẹ, àwọn arúgbó rìn ní ìhòhò ní ààfin Aláké, wọn kò kúrò ní ààfin Aláké tí tí wọn fi jẹrí, tí wọn sì lé ọba kúrò lórí àpèrẹ oyè. Ìṣẹgun dé nígbà tí Aláké kúrò lórí ìtẹ fún ìgbà díẹ nítorí kò lè kojú agbára àwọn obìnrin nàà mọ. Èyí mú kí ìjọba fagilé owó-orí tí wọn gbé lé àwọn obìnrin.

Fíìmù nàà parí nípa fífi hàn Funmilayo ní ọjó ogbó rẹ (tí iyàwó Fẹlá gangan kópa rẹ), níbi tí ó ti n sọ ìtàn nàà fún iran tó tẹlẹ e. Ó fi hàn pé bí ó tilẹ jẹ pé ó ti darúgbó, iná ìjàngbara tó tàn sílẹ kò lè kú láé. Fíìmù nàà fidí rẹ múlẹ pé Funmilayo Ransome-Kuti ni "Ekun ilú Abẹòkúta" tó fi hàn pé ìṣòkan obìnrin le wo òkè ìnilára palẹ.

Ìtàn Ìgbésí Ayé Olúfúnmiláyò Ransome-kútì

Nínú ìtàn ilẹ Nàìjíríà, ọpọlọpọ àwọn ọpítàn ti tẹnu mọ ọn pé Olúfúnmiláyò Ransome-Kútì kì í ṣe olùkọ tàbí aya olórin lásán, ṣùgbón akọni tí ó gbé ipílẹ ìjà fún ètọ ọmọniyàn ró. Àwọn onímọ bíi Johnson-Odim àti Mba (1997) ṣàlàyé pé ìgbésí ayé rẹ jẹ àpẹẹrẹ bí èkọ gidì ṣe lè sọ ènìyàn di ọtẹ lójú ìnilára. Wọn fi hàn pé láti ìgbà èwe rẹ ni Abíódún (orúkọ rẹ kan) ti fi hàn pé ọun kì í ṣe ẹnì tí a lè tẹ lórí ba, èyí sì ni ó ràn án lówó láti di obìnrin àkókọ tí yóò kàwé ní ilẹ-èkọ gíga Abeokuta Grammar School, tó sì tún jẹ aláṣẹwé nínú ọpọlọpọ ẹgbẹ ọ̀ṣẹ̀lú.

Akitiyan rẹ (Activism) jẹ kókó pàtàkì nínú ìtàn orílẹ̀-èdè yìi nítorí bí ó ṣe lo agbára "Ìṣòkan Ẹgbé" (Collective Action) láti dojú kọ ìjọba amúnisìn. Gégé bí àwọn ọpítàn ṣe kọ sílẹ, Olúfúnmiláyò ṣe ohun tí ó ṣòro nígbà nàà nípa síṣọ ẹgbẹ àwọn obìnrin "aláṣẹwé" (elite) di ẹgbẹ gbogbo obìnrin pátápátá (Abeokuta Women's Union). Èyí jẹ ká rí i pé ó mọ pé láìsì àwọn obìnrin ọjà tí wọn jẹ mẹkúnnù, ìjà fún ọ̀mìnira kò lè ṣe é jà. Ìjà rẹ lòdì sí owó-orí tí Aláké àti àwọn Gẹ̀ẹ̀sì n gba lówó obìnrin jẹ àpẹẹrẹ tàbí àwòrán fún tíòrì Marxist Feminism, níbi tí ọrọ-ajé ti di ohun-ìjà fún itúsílẹ ará lú.

Nípa ti ìṣẹ ọ̀ṣẹ̀lú rẹ, àwọn iwé ìtàn fi hàn pé Olúfúnmiláyò Ransome-Kútì jẹ ọkan lára àwọn tí ó lọ sí ilú London láti toro ọ̀mìnira fún ilẹ Nàìjíríà lówó ìjọba Gẹ̀ẹ̀sì. Ó jẹ obìnrin kan ṣoṣo nínú àwọn aṣojú ẹgbẹ ọ̀ṣẹ̀lú NCNC ní ọdún 1947. Àwọn ọpítàn tẹnu mọ ọn pé kì í ṣe pé ó n jà fún ètọ obìnrin nìkan, ó tún n jà fún ọ̀mìnira gbogbo adúláwò (Pan-Africanism). Èyí fi hàn nínú bí ó ṣe bá àwọn olórí orílẹ̀-èdè bíi Kwame Nkrumah ti Ghana àti àwọn aláṣẹwé ní orílẹ̀-èdè China àti Russia sọrọ nígbà nàà, láti lè rí i pé ètò ìjọba tó dára fún tálákà fẹṣẹ múlẹ ní Africa.

Lónií, ogún (Legacy) tí Olúfúnmiláyò fi lélẹ tún n jẹyọ nínú àwọn ìṣẹ-ọ̀nà lítírésọ bíi fíìmù, orin, àti iwé-ìròyìn. Fíìmù *Funmilayo Ransome-Kuti* tí Bolanle Austen-Peters darí ní ọdún 2024 jẹ ọ̀nà tuntun tí àwọn ọpítàn n gba sọ ìtàn rẹ fún iran ọjó iwájú. Ogún rẹ kò mọ sí orúkọ ọmọ rẹ Fela Anikulapo-Kuti nìkan,

ṣùgbón ó wà nínú agbára tí àwọn obìnrin Nàìjíríà lónìí n ló láti béèrè fún ètò wọn nínú ìṣẹ̀lú àti ètò ọ̀rọ̀-ajé. Gégé bí Mba (1982) ṣe sọ nínú ìwádìí rẹ, Olúfúnmiláyò jẹ "Ìyá Ìran Nàìjíríà" (Mother of the Nation) nítorí pé ó fi hàn pé obìnrin jẹ aagbón pàtàkì nínú ìkónilékò àti iyípadà àwùjọ.

Lílo Irinṣẹ̀ Ìṣègbèfábo Onímáàkìsì (Maxist Feminism) fún Itúpalẹ̀ Akitiyan Funmilayo Ransome-Kuti

Lílo tíòrì Marxist Feminism láti wo akitiyan Funmilayo Ransome-Kuti nínú fíìmù tí Bolanle Austen-Peters ṣe jẹ ká rí i pé ìjà rẹ kọjá ọ̀rọ̀ ètò obìnrin lásán, ó jẹ ìjà sí ètò ọ̀rọ̀-ajé amúnisìn tó n jẹ tálákà lójú. Gégé bí tíòrì yìí ṣe fídí rẹ múlẹ̀, ìnilára obìnrin àti ètò ìjẹgàba owó (Capitalism) jẹ mọ̀lẹ́bí. Nínú fíìmù náà, a rí i pé Funmilayo kò wo ètò ìbò (suffrage) gégé bí ojútúú kan ṣoṣo, ṣùgbón ó kọjú ètò owó-orí (taxation) tó n fún àwọn obìnrin ojà lórùn. Èyí fi hàn pé ó mọ̀ pé láìsí "Economic Redistribution" (Àtúntò ètò ọ̀rọ̀-ajé), obìnrin kò le ní òmìnira tòótọ̀ lábẹ̀ ìjọba tó n lo ìṣe-ọwọ̀ tálákà láti kówó jọ fún àwọn amúnisìn.

Ìṣòkan Egbé

Nípa lílo èrò Ìṣòkan Egbé (Class Solidarity) èyí tó jẹ ọ̀kan pàtàkì lára irinṣẹ̀ àwọn onítíòrì maxiste feminism, tó mú kí iyàtò tó wà láàárín àwọn olókowò-arẹ̀niyẹ̀ (bourgeoisie) àti àwọn aláìní (proletariat) di ohun àtíjọ. Ó tẹ̀nu mó ọ̀n pé ìṣe tí obìnrin n ṣe nínú ilé àti lójà jẹ ìṣe tó n gbé ọ̀rọ̀-ajé ilú ró, ṣùgbón tí ìjọba amúnisìn n sọ di asán nípa síṣo ọ̀ di ìṣe "ọ̀fẹ̀" tàbí èyí tí kò lẹ̀mìí nínú. Ìgbésẹ̀ rẹ̀ láti kọjú ìjà sí Aláké àti àwọn ọ̀ṣìṣẹ̀ amúnisìn fi hàn pé ó rí i pé "Patriarchy" (ìjẹgàba ọ̀kúnrin) àti "Capitalism" n ṣìṣe pọ̀ láti tẹ obìnrin lórí, nítorí náà, ìjà fún òmìnira gbọ̀dọ̀ bèrẹ̀ láti ibi dídá ètò ọ̀rọ̀-ajé tó gún rẹ́gẹ̀ sílẹ̀.

Fíìmù náà lo àwòrán àti ìṣe láti fi hàn pé Funmilayo Ransome-Kuti lo ìmọ̀-ìjìnlẹ̀ "Social Reproduction Theory" láti ba ètò ìnilára jẹ. Gégé bí Althusser ṣe sọ lórí "Ideological State Apparatus," ìjọba amúnisìn lo òfin àti owó-orí láti gbin èrù sínú ọ̀pọ̀lọ̀ àwọn ènìyàn, ṣùgbón Funmilayo lo egbé AWU (Abeokuta Women's Union) gégé bí ohun-ìjà àtakò. Àtúpalẹ̀ yìí fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé ogún tí Funmilayo fi sílẹ̀ nínú fíìmù náà kì í ṣe fún itàn nìkan, ṣùgbón ó jẹ ìkìlò àti àpẹẹrẹ̀ fún iran ọ̀de-òní pé ìjàngbara kankan kò le múnádóko láìjẹ̀ pé a wo bí èrù ọ̀rọ̀-ajé ṣe rò mó ìnilára obìnrin lówùjọ.

Agbára àti Ọ̀rọ̀

Agbára ọ̀rọ̀ náà tún jẹ ọ̀kan pàtàkì lára irinṣẹ̀ awon maxiste feminism, àwọn obìnrin lo orin àti ewí láti ṣàlàyé bí ètò amúnisìn ṣe n ba àṣà àti ọ̀rọ̀-ajé wọn jẹ. Èyí jẹ ohun-èlò láti jí àwọn ará ilú lójú (consciousness raising) kí wọn lè mọ̀ pé ìnilára náà kò tọ. Díẹ̀ lára àwọn orin tí àwọn obìnrin ló gégébi èrònjà ìfẹ̀hónúhàn àti ìmúṣagbára nínú fíìmù olúfúnmiláyò ransome-kuti níwònyí:

Agbára Ọ̀pọ̀ ènìyàn láti Tako Ìnìnilára Ètò Ọ̀rọ̀-Ajé

Ílẹ̀: Níbolawà

Ègbẹ̀: Awà lójúde Aláké

Lílé: Kòní rẹwá o

Ègbẹ̀: Àwa yóò jagun mólú

Lábẹ̀ tíòrì ìṣègbèfábo tí àwọn onímáàsì, iyípadà àwùjọ kò le wáyé láìsí pé àwọn tálákà àti àwọn tí wọn n rẹ́jẹ kó ara wọn jọ pọ̀ gégé bí egbé kan tó ní èrò kan náà. Agbékálẹ̀ orin ọ̀kẹ̀ yìí n fi èmí ìṣòkan tó wà láàrin àwọn obìnrin yọ. Wiwà ní "Ọ̀júde Aláké" kò kàn jẹ wíwà níbẹ̀ lásán, ṣùgbón láti ja àjàmólú. Àyọ̀lò yìí

"Àwa yóò jagun mólu" fi hàn pé àwọn obìnrin Ẹgbá ti kọ ipò ìtẹ̀mẹ̀rẹ̀ sílẹ̀, wọn sì ti ṣetán láti jàjàgba láti gba ara wọn lówó ètò ọrọ̀-ajé owó-orí amúnisìn.

Idènà sí Ajẹgàba Olówó-Orí àti Amúnisìn

Lílẹ̀: Ó ní kásanwó / Kásanwó orí

Ẹgbẹ̀: Ó tó gẹ

Lílẹ̀: Àwa yóò gbadé / Lórí Aláké

Abala yìí fi èrò Federici (2021) àti Bhattacharya (2017) hàn pé ètò owó-orí amúnisìn jẹ ọ̀nà láti ni àwọn obìnrin lára. Gbólóhùn náà "Ó tó gẹ" túmọ̀ sí "Kíkọ̀ láti faramọ̀ ìnìlára". Nígbà tí ọ̀ba Aláké bá ń ṣiṣẹ̀ fún ìjọba amúnisìn láti gba owó-orí tí kò bójú mu lówó obìnrin ọ̀jà, ó ti di aṣojú ètò ajẹgàba. Ìpinnu àwọn obìnrin láti "gbadé lórí Aláké" fi hàn pé tí ètò ọ̀ṣẹ̀lú bá ti lówó nínú lílo ètò ọrọ̀-ajé láti pọ̀n obìnrin lójú, àwọn obìnrin náà ní láti wó ètò ọ̀ṣẹ̀lú náà lulẹ̀ láti rí idájọ̀ ọ̀dodo gba.

Abẹ Obinrin gẹgẹ bí Agbára Àdámọ

Fúnmiláyọ̀: Èmi lẹ̀kùn

Èmi lobìnrin wàá...

Tí ń dẹru ba ọ̀kùnrin

Lílẹ̀: Torí pé okó lo fi ń ṣọkọ Ẹgbá

Ẹgbẹ̀: A ó fòbò wa ṣọkọ rẹ

Èyí ni abala tó jẹ kókó jù lọ nínú iyípadà àṣà gẹgẹ bí tíọ̀rì Marxist Feminism ṣe rí i. Lábẹ̀ àṣà àbáláyé, a sáà ń gbé obìnrin sí ipò ẹlẹ́gẹ̀ tí kò le ṣe ohun tó lágbara. Ṣùgbọ̀n níbí, Fúnmiláyọ̀ pe ara rẹ̀ ní "Ẹ̀kùn"—orúkọ̀ tí a sáà ń fún akọ̀ni ọ̀kùnrin tàbí ọ̀ba.

Lílo ọ̀rọ̀ ẹ̀yà-ara ("okó" àti "òbò") nínú orin yìí kò jẹ ọ̀rọ̀ ìṣọkúṣọ̀ rárá nínú àṣà Yorùbá; ó jẹ ohun tí a ń pè ní "Agbára Ìhòhò Abo". Bí ọ̀kùnrin (Aláké àti àwọn amúnisìn) bá ń lo agbára akọ̀ láti tẹ Ẹgbá lórí ba, àwọn obìnrin náà lo agbára abo wọn gẹgẹ bí ohun-ìjà láti dẹru bà wọn, láti sọ fún wọn pé láìsí obìnrin, kò le sí ipínlẹ̀ kankan. Èyí fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé agbára obìnrin kì í ṣe ohun àbùkù, ṣùgbọ̀n ohun-ìjà ìjìjagbara ni.

Ìdààbòbò Ilẹ̀ Abínibí lówó Àjẹ̀jì àti Arénijẹ (Anti-Colonial Nationalist Struggle)

Ìlú abínibí kẹ̀nìkan pé n m̀arìn

Nísà maa lurawa pa

Lábẹ̀ tíọ̀rì Marxist Feminism, ìjà fún ètò obìnrin ní Áfíríkà kò le yà kúrò nínú ìjà fún òmìnira orílẹ̀-èdè. Orin yìí fi hàn pé ìlú Ẹgbá jẹ ìlú abínibí tá kò gbòdò jẹ kí "ẹ̀nìkan" (ìjọba amúnisìn tí Ilẹ̀ Gẹ̀ẹ̀sì tàbí àwọn aṣojú wọn) sọ di tiwọn nípasẹ̀ fífi dandan lé owó-orí àti fífi dandan gba ilẹ̀.

Bí a ba wo àwọn orin ọ̀kẹ̀ wònyí, a ó rí i pé won kii ṣe orin lásán, wọn kún fún ipèdè tí ó jẹ ìmísí fún àwọn afẹ̀hónúhàn. A sì rí i pé bí àwọn obìnrin náà ti ṣe ń kọ àwọn orin wònyí ni ìmísí wọn láti jàjàbọ̀ lówó àwọn ìjọba amúnisìn túbọ̀ ń gòkè sí i.

Jíjàbọ̀ Nínú Ìnìlára

Bí a bá fi ojú tíọ̀rì Marxist Feminism wo ọ̀rọ̀ ìnìlára nínú fíimu Olúfúnmiláyọ̀ Rosome-Kuti, a ní láti mò pé ọ̀rọ̀ ìnìlára obìnrin kii ṣe ọ̀rọ̀ pé ọ̀kùnrin jẹ gàba lórí obìnrin nìkan, ó jẹ ètò kan tí ó so ìjọba amúnisìn àti àwọn alákoóso ìbílẹ̀ pọ̀ láti jẹ gàba lórí ọ̀rọ̀-ajé. Nínú fíìmù náà, Funmilayo rí Aláké àti àwọn ọ̀ṣiṣẹ̀ amúnisìn gẹgẹ bí ọ̀wọ̀ méjì tí ó dímú mó "Capitalism" láti rẹ

tálákà/ mèkúnnù jẹ. Ó mò pé "Ideological State Apparatus" (gégé bí Althusser ṣe sọ) ni wọn n ló láti mú kí àwọn obìnrin gbà pé sísan owó-orí tí kò lèsẹ-nílẹ̀ jẹ "òfin," nítorí náà, ó pinnu láti ba ètò náà jẹ láti ipílẹ̀ rẹ.

Ìgbésẹ̀ Funmilayo láti sọ fún àwọn obìnrin pé kí wọn dẹkun sísan owó-orí kì í ṣe ìfẹ̀hónúhàn lásán, ó jẹ "Revolutionary Act" (Ìṣe Ìyípadà) tó léenkà láti ba ètò ọrọ-ajé ìjọba náà jẹ. Nípa dídúró dènà orísun owó (revenue base) tí amúnisìn n rí gbà, Funmilayo lo ogbon Marxist láti fi hàn pé láìsì ìṣe-ọwọ̀ àti owó àwọn tálákà, ìjọba "Capitalist" kò lè dúró. Èyí fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé ó mò pé òmìnira tòótó kò lè dé láìjẹ pé a kókó ba ètò ọrọ-ajé tó n fíyà jẹ ará-ílú jẹ pátápátá.

Lápapò, fífimù náà ṣàfi hàn bí Funmilayo ṣe lo "Counter-Hegemony" láti fowó rọ agbára amúnisìn kúrò. Nípa títẹ̀numọ̀ ọ̀n pé "No Taxation Without Representation" (Kò sí owó-orí láìsì àyè nínú ìjọba), ó yí itàn náà padà láti inú ìnilára sí ìjàngbara. Àtúpalẹ̀ yí fi hàn pé nínú tíòrì Marxist Feminism, Funmilayo mò pé láti wo àmì ìnilára palẹ̀, a gbódò dẹkun bó ṣe n rí owó jẹ lábẹ̀ ìṣe obìnrin. Ìṣẹ̀gun rẹ̀ láti lé Aláké kúrò lórí itẹ̀ fún ìgbà diẹ̀ nínú fífimù náà jẹ èrí pé bí ètò ọrọ-ajé amúnisìn bá dákẹ̀, gbogbo agbára ìjẹgàba wọn ni yóò sánlẹ̀.

Ètò Èkọ̀ gégé bí Ohun-Ìjà

Ètò èkọ̀ jẹ ọ̀kan lára àwọn irinṣẹ̀ ti àwọn Marxist Feminism, gbà pé ó jẹ kòséémàní nínú ìrinajo ìjàngbara lówó ìmúnnisìn. Àwọn ìṣẹ̀gbẹ̀fábó onímáàkìsì rí "Ìmọ̀" (Consciousness) gégé bí ipílẹ̀ àti ìbèrẹ̀ gbogbo òmìnira tòótó. Nínú fífimù náà, a rí i bí Funmilayo ṣe bèrẹ̀ sí ní kọ̀ àwọn obìnrin ọ̀jà ní iwé kíkọ̀ àti kíkà, èyí tí ó jẹ "Radical Pedagogy" (ìlànà èkọ̀ ìyípadà). Èyí kì í ṣe fún ohun mǐràn ju pé kí wọn lè mọ̀ ètọ̀ wọn, kí wọn sì lè ka àwọn iwé-ẹ̀jọ̀ àti iwé owó-itanràn tí ìjọba amúnisìn n gbé fún wọn láti fi tẹ̀ wọn lórí ba. Èyí bá èrò Marxist mu pé tí "Proletariat" (àwọn ọ̀sìṣẹ̀ àti obìnrin ọ̀jà) bá ti ní ìmọ̀-ìjìnlẹ̀ lórí bí ètò ìnilára ṣe n ṣìṣẹ̀, wọn kò ní jẹ kí ẹ̀nikẹ̀ni rẹ̀ wọn jẹ mọ̀ láé.

Ìgbésẹ̀ Funmilayo yí fi hàn pé ó mò pé ìnilára n bèrẹ̀ láti inú òkùnkùn àimọ̀kan. Nípa sọ̀nà-sọ̀nà tí ó jẹ kí àwọn obìnrin ọ̀jà mọ̀ iye owó tí wọn n san àti iye tí ó yẹ kí wọn san, ó sọ̀ wọn di "Class-conscious subjects" (ẹ̀dà tó ní mímọ̀ nípa ẹ̀gbẹ̀ rẹ̀). Èyí kojá kíkọ̀ lẹ̀tà "A, B, D" lásán; ó jẹ ìlànà láti fún wọn ní ohun-ìjà ọ̀pọ̀lọ̀ láti tú gbogbo ètò ìnilára amúnisìn palẹ̀. Nínú fífimù náà, a rí i pé bí ìmọ̀ ṣe n pọ̀ sí i láàárín àwọn obìnrin, bèẹ̀ ni èrù n ba àwọn alákoóso nítorí wọn mò pé ènìyàn tó bá mọ̀wé kò ṣeé tẹ̀ lórí ba mọ̀.

Ìdènà Ètò Ọ̀rọ̀-ajé (Economic Boycott and Strikes)

Níwọn bí ètò amúnisìn ti dá lórí kíkọ̀ ọ̀rọ̀-ajé lọ, àwọn obìnrin lo yíyẹ̀ra fún sísan owó-orí (tax resistance) àti dídánu-dúró lẹ̀nu ìṣe ọ̀jà tàbí okòwò gégé bí ohun-ìjà. Bí ètò ọ̀rọ̀-ajé bá dádúró, agbára amúnisìn yóò dín kù. Ìdènà Ètò Ọ̀rọ̀-ajé (Economic Boycott and Strikes), yíi náà jẹ ọ̀kan pàtàkì lára irinṣẹ̀ àwọn Marxist feminism tí àwọn obìnrin Ẹ̀gbá ṣe àmúlò nínú fífimù yíi lati fi hàn pé owó-orí tí wọn n gbà lówó wọn ni ọ̀jà, ni "ẹ̀jẹ̀" tí n gbé ìjọba amúnisìn àti ti Aláké ró. Nígbà tí Funmilayo àti ẹ̀gbẹ̀ AWU pinnu láti dẹkun sísan owó-orí àti láti dá ìṣe ọ̀jà dúró, wọn lo ọ̀nà "Marxist" láti dènà tàbí dín agbára àwọn ìjọba amúnisìn jẹ. Èyí kọ̀ wa pé bí àwọn ọ̀sìṣẹ̀ (àwọn obìnrin ọ̀jà) bá kọ̀ láti ṣìṣẹ̀ fún ètò tó n tẹ̀ wọn mọ̀lẹ̀, gbogbo ètò ìṣẹ̀jọba náà yóò mì títì nítorí pé kò ní sí owó mọ̀ láti fi ṣàkóso.

Ìfẹ̀hónú-hàn ní Gbangba (Mass Protest)

Marxist feminism tẹnu mọ lílo "ojú-pópó" gégé bí pápá ogun. Àwọn obìnrin kò dúró sínú ilé; wọn jáde sí gbangba láti dèná àwọn aláṣe. Èyí ní a rí nínú ìtàn Funmilayo Ransome-Kuti àti àwọn obìnrin Abẹ̀òkúta nígbà tí wọn lé Aláké kúrò lórí oyè nítorí owó-orí tí kò tọ. Ifẹ̀hónú-hàn ní Gbangba (Mass Protest) jẹ ohun-ìjà tó sọ "ojú-pópó" di pápá ogun tàbí gbangba ìṣẹ̀lú. Lábé ẹ̀kọ Marxist Feminism, a gbà pé ilé kì í ṣe ibi tí obìnrin ti yẹ kọ mọ sínú; ó gbòdò jáde sí gbangba láti beèrè ẹ̀tọ̀ rẹ. Fíìmù náà fi hàn pé nígbà tí ẹ̀gbẹ̀ẹ̀gbẹ̀rún obìnrin kóra jọ sí ààfin Aláké, wọn lo agbára ifẹ̀hónúhàn láti dẹ̀rùba àwọn aláṣe. Ìṣòkan yìi ya àwọn obìnrin kúrò nípò ẹ̀rú, ó sì sọ wọn di ẹ̀gbẹ̀ kan tó lágbára láti bi ọba lórí oyè àti láti kojú ìjà sí òfin tí kò tọ.

Àgbáloṣgbábò

Ní ipárisi ìṣe iwádìí yìi, ó hàn gbangba pé fíìmù "Funmilayo Ransome-Kuti" tí Bolanle Austen-Peters gbé jáde kì í ṣe ìṣe-ọ̀nà fún ìdaráyá nìkan, ṣùgbọ́n ó jẹ àkòsílẹ̀ tó lágbára lórí ìjà fún òmìnira ọ̀rọ̀-ajé àti ìṣẹ̀lú. Nípa lílo tíórì Marxist Feminism, iwádìí yìi ti fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé akitiyan Funmilayo kò dúró lórí ẹ̀tọ̀ obìnrin nìkan, ṣùgbọ́n ó jẹ ìjà sí ẹ̀tò amúnisìn tó n lo owó-orí (taxation) láti fiyà jẹ tálákà. Àkópò ìṣe yìi fi hàn pé ìṣòkan ẹ̀gbẹ̀ (Class Solidarity) láàárín àwọn obìnrin tó kàwé àti àwọn obìnrin ọ̀jà ní kókó ohun-ìjà tó wo odi inílára Aláké àti ìjọba Gẹ̀ẹ̀sì palẹ̀ nínú fíìmù náà.

Àbájáde iwádìí yìi fi hàn pé ìmọ̀ ní ipilẹ̀ iyípadà àwùjọ. Fíìmù náà ṣàfi hàn bí kíkọ̀ àwọn obìnrin ọ̀jà ní iwé kíkà ṣe sọ wọn di ẹ̀ni tó mọ ẹ̀tọ̀ rẹ̀, tí kò sì ṣeé tẹ̀ lórí ba mọ̀ nínú ẹ̀tò ọ̀rọ̀-ajé. Èyí fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé inílára obìnrin lábẹ̀ ẹ̀tò Capitalism kò lè yà sọ̀tọ̀ kúrò nínú inílára tálákà lapapọ̀. Ìṣẹ̀gun Funmilayo nínú fíìmù náà jẹ ẹ̀rí tòótọ̀ pé bí a bá lè sọ ìṣe obìnrin di ohun tó ní iye, tí a sì mú iyàtò ẹ̀gbẹ̀ kúrò, òmìnira gidi yóò dèná sí àwùjọ wa.

Lórí àwọn kókó wònyí, iwádìí yìi dábàá pé kí ìjọba àti àwọn olùṣètò ẹ̀kọ̀ túbò lo fíìmù àti sinimá gégé bí ohun-èlò fún kíkọ̀ ìtàn àti àṣà, nítorí agbára rẹ̀ láti jí ìmọ̀ ọ̀dọ̀ dídè. Bákan náà, ó ṣe pàtàkì kí àwọn ẹ̀gbẹ̀ ajàfẹ̀tọ̀ obìnrin ọ̀de-òní tẹ̀lé ipasẹ̀ Funmilayo nípa mímú kí ìjà wọn dále àtìlẹ̀yìn fún àwọn obìnrin tálákà, kì í ṣe láti máa bára wọn sọ̀rọ̀ nìkan ní àwọn gbòngàn nílá. Ètò ọ̀rọ̀-ajé wa ní láti gbé ìṣe-ọ̀wọ̀ obìnrin ọ̀jà lárugẹ̀ kí a sì dín ẹ̀rú owó-orí tó n fiyà jẹ ará-ílú kù.

Lápapọ̀, ìṣe yìi ti kún ìmọ̀ nípa tíórì Marxist Feminism mọ ìṣe-ọ̀nà sinimá ní Nàìjíríà. Ó ti sí ọ̀nà tuntun sílẹ̀ fún àwọn olùṣewádìí láti máa wo fíìmù Austen-Peters kì í ṣe gégé bí àfi hàn ìtàn nìkan, ṣùgbọ́n gégé bí àyèwò kókó-ìjìnlẹ̀ lórí ìjà ẹ̀gbẹ̀-òṣìṣẹ̀ (class struggle) nínú ẹ̀tò amúnisìn. Ìṣe yìi jẹ igbáròkó fún ẹ̀nikẹ̀ni tó bá fẹ̀ mọ̀ nípa bí ìmọ̀-ìjìnlẹ̀ ṣe lè ṣìṣe láti túpalẹ̀ àwọn ohun-ìjà inílára tí ó fi ara sin sínú àṣà àti ìṣẹ̀lú orílẹ̀-èdè wa.

Ìwé Ìtókasi

Adebayo, S. (2021). The rise of female producers in the New Nollywood: A feminist perspective. *Nigerian Film Journal*, 12(1), 34-50.

Adéoyè, C. L. (1985). *Igbàgbọ̀ àti Èsìn Yorùbá*. Evans Brothers Nigeria Publishers Ltd.

Adesokan, A. (2021). *Postcolonial African cinema: Ten directors*. Indiana University Press.

Adoga, J. (2019). *Funmilayo Ransome-Kuti (Nigeria Heritage Children's Series)*. +234Express.

Adoga, T. (2015). *The Yoruba video film: A socio-political critique*. University Press.

- Akinsola, I., & Osundiran, E. E. (2025). The erosion of tradition in an age of globalization: Cultural hybridity and marginality in contemporary Yoruba films. *NOTION: Journal of Linguistics, Literature, and Culture*, 7(2), 349–361. <https://doi.org/10.12928/notion.v7i2.12405>
- Akinyemi, A. (2018). Tunde Kelani's films and the preservation of Yoruba oral traditions. In A. Salami (Ed.), *Yoruba Culture and Media*. University of Ibadan Press.
- Althusser, L. (1971). *Lenin and philosophy and other essays*. Monthly Review Press.
- Asante, E., & Mansah, S. A. (2025). The power of women in war and adversity: A dramatic discourse of Duro Ladipo's Moremi. *International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL)*, 13(12), 22–28. <https://doi.org/10.20431/2347-3134.1312003>
- Austen-Peters, B. (Director). (2024). *Funmilayo Ransome-Kuti* [Film]. Bolanle Austen-Peters Productions.
- Awe, B. (1992). *Nigerian women in historical perspective*. Sankore Publishers.
- Ayobami, O. (2022). *Cinematic evolution: From stage to screen in Yoruba drama*. Lagos State University Press.
- Barrett, M. (2014). *Women's oppression today: The Marxist/Feminist encounter*. Verso Books.
- Bhattacharya, T. (Ed.). (2017). *Social reproduction theory: Remapping class, recentering oppression*. Pluto Press.
- Byfield, J. A. (2002). *The bluest hands: A social and economic history of women dyers in Abeokuta (Nigeria), 1890-1940*. Heinemann.
- Chuku, G. (2020). *Nigerian women in historical perspective*. Lagos University Press.
- Denzer, L. (1998). *The Iyalode in Yoruba politics and administration*. Sam Bookman Publishers.
- Falola, T. (2002). *Key events in African history: A reference guide*. Greenwood Press.
- Federici, S. (2020). *Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle* (2nd ed.). PM Press.
- Federici, S. (2021). *Caliban and the witch: Women, the body and primitive accumulation*. Autonomedia.
- Ferguson, S. (2019). *Women and work: Feminism and capitalism*. Pluto Press.
- George, A. (2014). *Making modern girls: A history of childhood, city life, and social assistance in colonial Lagos*. Ohio University Press.
- Hajji, A. B. (2021). Cinematic representations of African female icons. *African Arts Journal*, 14(2), 112–125.
- Hajji, U. M. (2020). *Ìtàn Ìgbésí Ayé Chief Mrs. Funmilayo Ransome-Kuti* [The life and times of Chief Mrs. Funmilayo Ransome-Kuti] (Yoruba Ajami ed.). Local Publication.
- Haynes, J. (2016). *Nollywood: The creation of Nigerian film genres*. University of Chicago Press.
- Johnson-Odim, C., & Mba, N. E. (1997). *For women and the nation: Funmilayo Ransome-Kuti of Nigeria*. University of Illinois Press.
- Kehinde, F. (n.d.). *A short stroll along history avenue* (Chapter 6). [Self-Published/Local Press].

- Lawuyi, O. B. (2021). The depersonalized as vanishing hero and heroine in Yorùbá moral placards. *Yoruba Studies Review*, 3(1), 1-21. <https://doi.org/10.32473/ysr.v3i1.129926>
- Marx, K., & Engels, F. (1948). *The Communist Manifesto* (Original work published 1848). International Publishers.
- Mba, N. E. (1982). *Nigerian women mobilized: Women's political activity in Southern Nigeria, 1900-1965*. University of California Press.
- Ogunleye, F. (2023). *African video movies and the oral tradition: A study in aesthetics and social impact*. Academic Press.
- Oladiti, A. A. (2013). The dynamics of market women in the socio-economic development of colonial Abeokuta. *Journal of Culture, Society and Development*, 1, 45-56.
- Olajubu, O. (2003). *Women in the Yoruba Religious Sphere*. State University of New York Press.
- Olasope, K. (2023). Historical narratives and contemporary Nigerian cinema: A study of Kunle Afolayan and Bolanle Austen-Peters. *Journal of African Cultural Studies*, 15(4), 201-218.
- Onajin, A., & Ofoego, C. (2020). Narrative techniques in Bolanle Austen-Peters' productions. *Journal of Film and Media Studies*, 8(1), 45-60.
- Onajin, A., & Ofoego, O. (with Falola, T.). (2015). *Funmilayo Ransome-Kuti and the Women's Union of Abeokuta*. UNESCO Publishing.
- Oyèwùmí, O. (1997). *The Invention of Women: Making an African Sense of Western Gender Discourses*. University of Minnesota Press.
- Oyèwùmí, O. (2000). Family bonds/conceptual binds: African notes on feminist epistemologies. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 25(4), 1093-1098. <https://doi.org/10.1086/495529>
- Oyibo, E. (2018). Historical films and the preservation of Yoruba cultural identity. *Cultural Studies Review*, 22(3), 88-102.
- Oyibo, O., & Adoga, J. (2020). *Funmilayo Ransome-Kuti: An inspiring history storybook for kids*. People's Activist Series.
- Panata, S. (2022). Funmilayo Ransome-Kuti and the 1947-1948 Abeokuta women's protest: New perspectives on a landmark event. *Journal of African History*, 63(1), 89-105.
- Salami, Y. K. (2018). *Yoruba culture and social dynamics*. University of Lagos Press.
- Sanda, A. O. (2011). *The Sociology of African Literature*. Spectrum Books.
- Sesan, A. A. (2025). Towards a renaissance of Yoruba (indigenous) language and culture in the new cinematic mode in Nigeria. *Journal of African Cinemas*, 17(3), 227-240. https://doi.org/10.1386/jac_00152_1
- Steady, F. C. (2005). *African women: Theoretical and practical considerations*. Schenkman Books.
- Vaughan, O. (2000). *Nigerian chiefs: Traditional power in modern politics, 1890s-1990s*. University of Rochester Press.
- Vogel, L. (2013). *Marxism and the Oppression of Women: Toward a Unitary Theory*. Haymarket Books.

Authors' Bios

Taofiq Saadu, Ph.D. in Yoruba Language and Literature from Obafemi Awolowo University, Ile-Ife, Nigeria, specializes in Yoruba oral poetry with a special interest in the poetry of Yoruba deities to shape cultural identity. As a lecturer at Adeyemi Federal University of Education, Ondo, and Deputy Director of Postgraduate Studies, he blends ancient wisdom with modern scholarship. With over two decades in broadcasting, he transforms Yoruba folklore into accessible media, promoting cultural preservation.

Òmòwé Taofiq Saadu, tí ó kẹ́kọ̀ọ́ gboyè Ph.D. nínú Èdè àti Lítírésò Yorùbá, láti Yunifásitì Obáfẹ́mí Awólówò tí ilẹ̀-Ifẹ̀ ní Orílẹ̀ èdè Nàìjíríà, iwádìí rẹ̀ gbájúmọ̀ ewì alohùn ajẹmọ̀rìsà Yorùbá láti mú ìgbòòrò bá àwùjọ̀ Yorùbá. Gégé bí olùkọ̀nì ní Yunifásitì Olùkọ̀nì tí Ìjọba Àpapọ̀ ní Adeyemi, Òndó, àti igbákejì adarí fún ẹ̀ka ẹ̀kọ̀ gíga, ó so oḡbón ìjìnlẹ̀ Yorùbá pọ̀ mọ̀ ìmọ̀ iwádìí òde òní. Pẹ̀lú irírí tí ó lé ní ogún ọ̀dún nínú ìgbòhùn-sáfẹ́fẹ́, ó máa ń yí àwọn ìtàn àròsọ̀ Yorùbá sí àwọn ètò tí ó rọ̀rùn láti gbọ̀ àti láti wò, bá yíí ló ẹ̀ ń gbé àṣà lárugẹ̀.

Raphael Ayò Adésuyan, Prof. is a distinguished scholar of Yorùbá linguistics and dialectology at the Department of Yoruba, Adeyemi Federal University of Education, Ondo, Nigeria. His research focuses on the morpho-syntactic and socio-cultural characteristics of Yoruba dialects, particularly the Ondo dialect, to enrich scholarly understanding of their forms and functions. Prof. Adesuyan has contributed significantly to the field through his publications on pronouns in the Ondo dialect and the creative use of language in Yorùbá proverbs.

Ọjògbón Raphael Ayò Adésuyan jẹ́ onímọ̀ èdà èdè Yorùbá àti ìmọ̀ nípa ẹ̀ka èdè ní Ẹ̀ka-Ẹ̀kọ̀ Èdè Yorùbá, ní Yunifásitì Olùkọ̀nì tí Ìjọba Àpapọ̀ ní Adeyemi, Òndó, ní Orílẹ̀ èdè Nàìjíríà. Iwádìí rẹ̀ dá lórí àbúdá mọ́fólójì, ati gírámà, àti àṣà àwùjọ̀ ẹ̀ka-èdè Yorùbá, pàápàá jù lọ ẹ̀ka-èdè Òndó. Ọjògbón Adesuyan ti ẹ̀ àfikún òláká sí ìmọ̀ nípasẹ̀ àwọn àpilẹ̀kọ̀ rẹ̀ lórí ọ̀rọ̀ arópọ̀ orúkọ̀ nínú ẹ̀ka-èdè Òndó àti òwè Yorùbá.

Dr. Fúnmiláyọ̀ Tẹ̀mítópẹ̀ Àjàyí is a Senior Lecturer in the Department of Yoruba at Adeyemi Federal University of Education, Ondo, Nigeria. She holds a Ph.D. in Yoruba Literature from Obafemi Awolowo University, Ile-Ife, and her scholarship systematically explores the Yoruba worldview, philosophy, and belief systems through animal representations across oral genres such as oríkì, ìjàlálá, ìrẹ̀mojẹ̀, and the Ifá corpus. Dr. Ajayi's research addresses contemporary challenges, including social development, gender equity, security, and cultural preservation.

Òmòwé Fúnmiláyọ̀ Tẹ̀mítópẹ̀ Àjàyí jẹ́ Olùkọ̀nì Àgbà ní Ẹ̀ka-Ẹ̀kọ̀ Èdè Yorùbá, ní Yunifásitì Olùkọ̀nì tí Ìjọba Àpapọ̀ ní Adeyemi, Òndó, ní Orílẹ̀ èdè Nàìjíríà. Ó gba oyè ìmọ̀-ìjìnlẹ̀ nínú Lítírésò Yorùbá láti Obáfẹ́mí Awólówò University, Ilẹ̀-Ifẹ̀. Iwádìí rẹ̀ dá lé ojù-àmúwayé Yorùbá, ìmọ̀ ìjìnlẹ̀-èrò Yorùbá àti ètò ìgbàgbọ̀ Yorùbá nípa àṣàyàn ẹ̀ranko nínú àwọn ẹ̀ka lítírésò alohùn bíi oríkì, ìjàlálá, ìrẹ̀mojẹ̀, àti ẹ̀sẹ̀ Ifá. Iwádìí Òmòwé Àjàyí ṣàlàyé àwọn ipenijà òde-òní bíi ìdàgbàsókè láwùjọ̀, dídọ́gba takọ̀-tabo, ètò ààbò, àti ipamọ̀ àṣà.

Authors 'Bios

ADESUYAN Raphael Ayodeji, Ph.D is a Professor of Yoruba Language and Literature at Adeyemi Federal University of Education, Ondo State, Nigeria. He attended Obafemi Awolowo University, Ile-Ife, Osun State, Nigeria, from where he obtained his B.A., M.A. and Ph.D, Yoruba Language and Literature. He also attended the University of Ilorin, Ilorin, Kwara State, Nigeria, from where he obtained his M.A. Yoruba Language. His teaching, research work and publications focus on Yoruba language and literature with specialization in syntax and dialectology. He has authored two books and published over forty papers in leading books and journals in Nigeria and abroad. He also served as Chief Editor on the editorial boards of several books and journals. He has attended national and international conferences and presented papers. He is an active member of several professional associations. His current research work focuses on function words in South-East Yoruba dialects.

Nípa Òhṅkòwé

ÀDÉSUYAN Raphael Ayodeji Ph.D. jẹ ọ̀jògbón èdè àti Lítírésọ̀ Yorùbá ní Èka-ẹ̀kọ̀ èdè Yorùbá ní Àdẹyẹmí Yunifásítì Olùkóni tí Ìjọba Àpapọ̀ ní Ọ̀ndó, Ìpínlẹ̀ Ọ̀ndó, ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Ó lọ sí Ilé-ẹ̀kọ̀ gíga Ọ̀báfẹmí Awólówò Yunifásítì fún oyè-ẹ̀kọ̀ Bí-Eè, Èm-Eè àti oyè ìjìnlẹ̀ gíga nínú èdè àti Lítírésọ̀ Yorùbá. Ó tún lọ sí Ilé-ẹ̀kọ̀ gíga Yunifásítì Ilorin, Ilorin, Ìpínlẹ̀ Kwara, Nàìjíríà fún oyè-ẹ̀kọ̀ Èm-Eè nínú èdè Yorùbá. Àfọ́júsùn ìkóni, ìṣẹ̀ iwádìí àti àtẹ́jádẹ̀ rẹ̀ lórí èdè àti Lítírésọ̀ Yorùbá jẹ̀ mọ̀ Síntààsì àti Èka-èdè. Ó ti ṣe àtẹ́jádẹ̀ àwọn iwé méjì (àgbéyẹ̀wò Síntààsì èdè Yorùbá) àti àtẹ́jádẹ̀ ogójì àtíkù nínú àwọn gbajúmọ̀ iwé àti jónà ní Nàìjíríà àti lókè-òkun, bii “Èkọ̀ ìjìnlẹ̀ fún Àwọn Akẹ̀kọ̀ọ̀ àti Olùkọ̀”, CROFEX, OJÚ-IWÉ 27-35. Ó jẹ̀ olóótú agbà fún ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ iwé àti jónà (ìmọ̀ ìjìnlẹ̀ nínú ìṣẹ̀ Adébáyọ̀ Fálétì àti Itànṣán Ọ̀ṣṣuà (jónà ẹgbé olùkọ̀ èdè Yorùbá). Ó ti kópa nínú àpérò ní Nàìjíríà àti ní òkè-òkun. Ó jẹ̀ ọ̀mọ ẹgbé Onímọ̀ èdè Yorùbá, Nàìjíríà, àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Ìṣẹ̀ iwádìí rẹ̀ tó n lọ lówólówó jẹ̀ mọ̀ àgbéyẹ̀wò àwọn ọ̀rọ̀-onítumọ̀ girama ní àwọn èka-èdè Yorùbá ilà-oòrùn.

About the Contributor

ADEBOYE, Julius Oyewole, Ph.D, a Lecturer II of Yoruba Literature, Culture and Stylistics at Adeyemi Federal University of Education, Ondo, Ondo State, Nigeria. He attended Adeyemi College of Education, Ondo, where he obtained his B.A. Ed in Yoruba. He later obtained M.A and Ph.D in Yoruba language and literature from Obafemi Awolowo University, Ile-Ife, Osun State, Nigeria. He has published several articles in reputable books and journals. He has attended national and international conferences and presented papers. He is an active member of several professional associations; Yoruba Studies Association of Nigeria (YSAN) and Association of Yoruba Language Scholars. His current research focuses on contemporary societal challenges through interdisciplinary scholarship. His academic contributions continue to advance the study of Yoruba literature while promoting its relevance to sustainable societal development.

Nípa Òhṅkòwé

Adébóyè Julius Oyèwólé, Ph.D. jẹ olùkọ̀ (Lecturer II) ti Lítírésọ̀, Àṣà, àti Ìmọ̀ Ìṣowólo-èdè Yorùbá ní Adẹyẹmí Yunifásítì ti Olùkóni Ìjọba Àpapọ̀, ní Ọ̀ndó, Ìpínlẹ̀ Ọ̀ndó, Nàìjíríà. Ó lọ sí Kólẹ̀jì Olùkóni agbà Adẹyẹmí, ní Ọ̀ndó, níbi tí ó ti gba oyè-ẹ̀kọ̀ B.A. Ed. nínú èdè Yorùbá. Lẹyìn náà, ó gba oyè M.A. àti Ph.D.

nínú èdè àti lítíréṣò Yorùbá láti Yunifásítì Obáfémí Awólówò, Ilé-Ifè, Ìpínlè Ọ̀sun, Nàìjíríà. Ó ti ṣe àtẹ̀jáde ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àtíkù nínú àwọn ìwé àti jónà olókíkí bii “Ojú Ìwòye Àwọn Onímò nínú Iṣẹ́ Ọ̀nà Lítíréṣò Sulyman Mohammad Raji-2024; Ìmò Ìjìnlẹ̀-èrò nínú Iṣẹ́ Adébáyò Fálétí-2019” àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Ó ti lọ sí àwọn àpẹ̀rò ti orílẹ̀-èdè yìí àti ti òkè-òkun tí ó sì ti ka bẹ̀bà nìbẹ̀. Ó jẹ́ ọ̀mọ Ẹ̀gbé Omínò Èdè Yorùbá, Ẹ̀gbé Ọ̀mọ̀ràṃ Èdè Yorùbá àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Iṣẹ́ ìwádìí rẹ̀ tó n lọ lówólówò gbajúmò ipèníjà àwùjọ nípasẹ̀ iwònnùbònú èkọ̀. Iṣẹ́ rẹ̀ fi kún ìmò akádà láti ṣe ìgbélárúgẹ̀ fún ìmò lítíréṣò Yorùbá, nígbà tí ó fọ̀n-rere ìwúlò lítíréṣò láti fí ṣe ìgbélárúgẹ̀ fún àwùjọ.

Recebido em: 03/2026

Aceito em: 30/07/2026

Para citar este texto (ABNT): SA'ADU, Taofiq; ADESUYAN, Raphaem Ayo; ÀJÀYÍ, Funmilayo Temitope. Ífoju tíòrì ìṣègbèfábó ti àwọn onímàkísì wo akitiyan akonibìnrin olúfúnmiláyò ransome-kútì, gégé bí ó ti ṣe hàn nínú fîmù àgbéléwò funmilayo ransome-kútì. *Njinga & Sepé: Revista Internacional de Culturas, Línguas Africanas e Brasileiras*. São Francisco do Conde (BA), vol.6, nº Especial II, p.249-267, agosto 2026.

To cite this text (APA): Sa'adu, Taofiq; Adesuyan, Raphaem Ayo; Àjàyí, Funmilayo Temitope. (august 2026). Ífoju tíòrì ìṣègbèfábó ti àwọn onímàkísì wo akitiyan akonibìnrin olúfúnmiláyò ransome-kútì, gégé bí ó ti ṣe hàn nínú fîmù àgbéléwò funmilayo ransome-kútì. *Njinga & Sepé: Revista Internacional de Culturas, Línguas Africanas e Brasileiras*. São Francisco do Conde (BA), 6 (Special II): 249-267.